JÄRWA TEATAJA

Põllumeeste ja asunikkude häälekandja.

Ilmub kolm korda nädalas: **igal teiſipäewal, neljapäewal ja laupäewal.**

Toimetus ja talitus: Paides, Turuplats nr. 13. Kõnetraat 101 — Kõnetunnid kella 10—1 l. Tarwitamata jäänud käſikirjad häwitatakſe ära, kui neile tagaſiſaatmiſeks markiſid ei ole juure liſatud.

Üksiku numbri hind 5 ſenti.

Tellimiſe hind alandatud.

Waſtutaw toimetaja Willem Weſſart.
Wäljaandja „Järwa Kirjastus Ühiſus".
Tellimiſe hind poſtiga:
1 aaſta Kr. 6.— 3 kuud Kr. 1.70
½ aaſtat Kr. 3.20 1 kuu Kr. 0.60

Kuulutuſte hind: üks millimeeter ühel weerul: tekſtis 8 ſnt., kuulutuſte küljel 5 ſnt.

Nr. 70. Paides, teiſipäewal 20. juunil 1933. a. 8. aaſtakäik.

Koonduſe õõnes käeliigutus.

Jutt kroonist on neil waid manööwer. Seda kinnitawad koondus-laste koalitsiooni kaaslased nüüd awalikult.

Neljapäewal awaldas aſunikkude koonduſe leht walitſuſele ultimaatumi, et lahendagu walitſus krooni küſimus juba käesolewal nädalal, ſeſt waſtaſel korral tegewat koondus ſelleſt „järelduſed", ſee on tulewat walitſuſeſt ära.

Nii anti walitſuſele kolmepäewane tähtaeg, mille wältel ta pidi otſustama oma elu wõi ſurma üle. Jäime huwiga ootama, milliſe otſuſe walitſus teeb?

Reedel oli wabariigi walitſuſe koosolek. Selle tulemuſte kohta anti ajakirjanduſele ametlik teadaanne, milles öeldakſe, et ſee teade, nagu oleks aſunikkude koondus nõudnud rahanduspoliitika ſuuna muutmiſt, olewat täieſti ilma aluſeta.

Seal ſee nüüd on!

Kuidas ſiis koonduſe tegewuſeſt aru ſaada ja kuidas ſeda hinnata, küſib päraſt ſeda iga kodanik. Kas koondus ei räägi jälle üht ja ei tee iſe teiſiti, nagu waremgi?

Waſtuſe ſellele küſimiſele annawad aſunikkude koalitſioonikaaslaſe — keſkerakonna häälekandjad. Nii kirjutab „Päewaleht" oma wiimaſes numbris järgmiſt:

„Poliitiliſtes ringkonnis awaldatakſe arwamiſt, et need kärekad nõudmiſed, mis ſeatud üles aſunike poolt, ei ole midagi muud, kui kongreſſieelne manööwer meeleolu loomiſeks ja et walitſus neid nõudmiſi täita ei ſaa, kuna walitſuſe juhi deklaratſioonis on ſelge ſõnaga öeldud, et kroon tuleb kõigi abinõudega hoida ſeniſel tasemel."

Ja teine keſkerakonna leht „Waba Maa" ütleb:

„Aſunikkude erakond peab jaanipäewal oma kongreſſi. Mõned arwawad, et nende krooniultimaatum riigiwanemale, milleſt lähemalt kirjutaſime eilſes lehes, olewat kongreſſi eelne manööwer, et oma walijatele näidata, miks nad walitſuſe läkſid. Juhul, kui operatſioon krooniga ei peaks minema läbi, wõiwad nad ſüü weeretada ſelles aſjas teiſtele ringidele. Keſkerakonna inimeſed nõudwat oma eſindajailt walitſuſes kindlasti, et aſunikkudele milgi tingimuſel ei tohi järele anda. Kui pealetung tugew on, ſiis parem walitſuſeſt lahkuda, kui päraſt kroonikukutamiſe tagajärgede eeſt raſket waſtutuſt kanda. Lähemad päewad peawad ſelgitama, kui palju aſunikkude käitudes on ainult manööwrit ja kui palju tõſiſt tahtmiſt.

Krooni küſimuſes loodetakſe walitſuſe ringides leida kokkulepe, et ſee mitmeſugustel kaalutluſtel lükataks edaſi.

Teiſeſt küljeſt kuuleme, et krooni hoidmiſt on deklareerinud mitte ainult walitſus, waid korduwalt ka keſkrühma eſimees. Selle tõttu leitawat praegu keſkrühma juhatuſes, et peale kõige ſelle peaks olema kroonikukutamine wõimatu."

Neiſt keſkerakonna lehtede kirjutiſteſt näeb igaüks, kuidas koonduſe jutt uueſt majanduspoliitikaſt on waid manööwer ja ſilmapete. Nagu warem, nii püüab koondus ka nüüdki weel inimeſi petta, rääkides neile ühte, kuid tehes iſe ſootu teiſt.

Kaua mõtleb ta inimeſi niiwiiſi narritada ja kaua kawatſeb rahwas ſeda kannatada?

Muſt maſt ei taha lahkuda.

Otſustas wõimu küljes rippuda wiimaſe wõimaluſeni.

Nagu kuulda, olewat walitſuſe koalitſiooni ringkondades otſustatud, et waatamata ſellele rängale umbuſalduſele, mida rahwas hääletamiſega awaldas praeguſele walitſuſele, ei pruukiwat walitſuſel lahkuda, waid ta pidawat jääma ametiſſe wiimaſe wõimaluſeni.

See näitab, et praegune walitſus ripub wõimu küljes. Iga teine walitſus oleks ſeesuguſe ſkandaalſe läbikukkumiſe järele juba iſe tagaſi aſtunud, koondus ja keſkerakond aga wiliſtawad rahwa otſuſele ja hoiawad küünte ning hammastega oma kohtadeſt kinni.

Neile on tähtſad waid teeniſtuskohad ja ſellepäraſt läkſid nad ka walitſuſeſſe ilma programmita ja ilma mingi töökawata.

Nüüd on nad juba kuu aega walitſuſes iſtunud, kuid nad ei ole maa kaſuks weel mitte kui midagi teinud ja nähtawaſti ei mõtlegi teha, ſeſt neil polewat ka weel praegugi mingit töökawa kokku ſeatud!!

Niiſuguſteſt walitſejateſt ei ole rahwal mingit kaſu, ja ſellepäraſt on õigustatud ſee nõudmine, et praegune läbikukkunud walitſus otſekohe lahkuks. Nüüdſel raſkel ja keeruliſel ajal wajab riik energiliſi, teguwõimſaid ning rahwa uſaldusega waruſtatud juhte, aga mitte tooliſoendajaid, kes iſe ei tea, mida nad tahawad.

Tõniſſoni eriline huwi laenamiſte waſtu.

Kes juhib praeguſe walitſuſe majanduspoliitikat?

Keſkerakonna häälekandja „W. Maa" kirjutab:

„Nüüd on uus walitſus juba kuu aega wõimu juures, kuid kodanikud küſiwad ükſteiſelt imestunult, mispooleſt ſiis uus wanaſt õieti lahku läheb? Wõib iſegi konſtateerida, et endine walitſus mitmeski küſimuſes palju järjekindlam ja riiklikum oli.

Tulude ja kulude taſakaal riigikaſſa wäljaminekutes oli näit. eelmiſe walitſuſe majanduspoliitika tähtſamaks lähtekohaks. Praeguſe walitſuſe juures ei näi aga kahjuks ſee mitte enam nii olewat.

Praegu käimas olew peenraha hulk rahuldab küllaldaſelt wahetusraha tarwiduſe. Et aga rahaſeaduſes lubatud wahetusraha ülemmäär ſeni weel kaſutamata, ſiis on Tõniſſoni walitſus ſiit endale kerge tuluallika leidnud.

Et praeguſel juhtumiſel wahetusraha hulga ſuurendamine on puhtkujuline inflatſioon, ſeda peaks walitſuſele ka tema kõige meelepäraſemad rahanduslikud nõuandjad ütlema. Selle eeſt on ka omal ajal rahwaſteliidu ekſpert prof. Jannſen kõige tõſiſemalt hoiatanud, ſeſt riigikaſſa puudujääkide täiendamine rahapreſſi abil on kõige halwem tee, mis ükski walitſus walida wõib, et eelarwelisteſt raſkusteſt üle ſaada.

Meie tahakſime loota, et walitſus oma kawatſuſe kohta mingiſuguſe ſeletuſe annab, mis wäljakutſutud kahtluſi ja kartuſi kõrwaldaks.

Awalikkuſel ei ole tähtſuſeta teada, kes õieti praeguſe walitſuſe majanduspoliitikat juhib.

Riigiwanem Tõniſſoniſt teame, et tema oma eluaeg on eriliſt huwi tunnud igaſuguſte laenamiſte waſtu. Tema aruſaamiſe järele on ainult laenutarwitajad ſelleks aktiiwſeks elemendiks, kelle eeſt eriliſelt hoolitſeda tuleb. Teiſed on ainult ſelleks ſeal, et ikka ja jälle uueſti kärgeſid täita, kuigi need järjekindlalt teiſte poolt tühjendatakſe...

Kuuldawaſti olewatki praeguſes walitſuſes majanduspoliitika juhtimine tegelikult riigiwanema enda käes, kuna majandusminiſter on temale ainult tehniliſeks abiks.

Kriitiliſelt mõtlejad kodanikud tunnewad ſelliſe poliitika päraſt tõſiſt muret."

„Rahwuslik walitſus" ſakslaſte armuſt.

Keſkerakonna kolmainus — „iſa, poeg ja põhiheli".

Rahwuslaste klubide häälekandja rängad etteheited.

Rahwuslaste klubide häälekandja „ERK" awaldab oma wiimaſes numbris K. Peterſoni ſuleſt kirjutiſe pealkirja all: „Erakondlik rahwuslus", milles tehakſe ränki etteheiteid keſkerakonnale. Ajakiri ütleb:

„Üks tööliſerakonna juhtideſt, K. Aſt, nimetas wiimaſe walitſuſekriiſi ajal wiiſi, kuidas keſkerakond oma miniſtrid K. Pätſi walitſuſeſt ära kutſus — warguſeks. See nimetus paiſtab olewat omal wiiſil õigustatud. Kuid weel rohkemgi peaiſime olema õigustatud nimetama tegu, millega keſkerakond nimetab ennaſt rahwuslikuks — äritegemiſeks rahwusluſega.

Meie ei leia mingiſuguſt kõlblat aluſt ja õigustuſt ſellele, mis ükſ erakondlik-poliitiline kildkond end nimetab rahwuslikuks, teiſi aga mitte. Meile on täieſti aruſaamatu, miks, näiteks, J. Tõniſſon oma pojaga on patenteeritud rahwuslane, K. Päts wõi J. Uluots aga mitte, ainult ſellepäraſt, et nad kuuluwad põllumeeste poliitiliſſe erakonda. Wõi miks peaks, näiteks, wana M. Martna olema otſe rahwusluſe waſtane ainuüksi ſellepäraſt, et ta on üks tööliſtliikumiſe algatajaid ja juhte? Wõi peitub keſkerakonna „rahwuslik" pale ſelles, et ta oma juhi laſeb moodustada „rahwusliku walitſuſe" ſakslaſte armuſt?

Naljatatakſe, ja ſeda mitte ilma põhjuſeta, et keſkerakonna „rahwuslus" tähendab kolmainuſt maailmawaadet, milles täpſelt mõõdetud proportſioonides olla ühendatud „iſa, poeg ja põhiheli". Kes mõtleb nii, nagu ſeda nõuab keſkerakonna juht, arwab heaks peaſekretär ja proklameerib põhihelina „Poſtimees" ja kes weerand „Päewalehte", need on keſkerakonna mõiſte järgi rahwuslikud eeſtlaſed, teiſed aga mitte. Mõõduandew on juhtlauſe — kes ei ole meie poolt, need on meie waſtu! Nii ei ſaa olla wäljaſpool keſkerakonda tõſirahwuslaſi, nagu ſeda ſagedaſti awaldab erakonna peaſekretär. Wiimaſe aruſaamiſe järgi tuleb ſeepäraſt rahwusluſt lewitada wäga lihtſa retſepti järgi: Kõik kodanikud andku oma hääled keſkerakonnale, ja iſamaa on päästetud!

Sellekohaſelt toimitakſegi. Kus erakonna ſtaabi ringkonnal on mõjuwõimu, ſeal antakſe, näiteks, palgaliſtele inimestele mõiſta, et Eeſti huwides ta peab tingimata keſkerakonna liikmeks aſtuma ja erakonna toetuſeks nii ja nii palju kroone kuus maksma. Waſtaſel korral ei ſaawat mõjuwõimſad inimeſed mitte ſelle eeſt waſtutada, et kõnealuſe iſiku teeniſtuskoha ſuhtes mitte mõningaid ümberkorraldusi ei tule ning ſiis ei ſaawat ſelle iſiku eeſt enam ſeiſta. Tulemus: inimene aſtubki teeniſtuſe kaotuſe kartuſel erakonda ja makſab erakonnale oma preemia, ſiſemiſelt aga neab maapõhja ſääraſt „rahwuslikkuſt" ja on ſalajaſes ſüdameſopis wabadusſõjalane, oodates ſealt lunaſtuſt korruptſioonile. Ei aſtu aga inimene mitte erakonda, algab rünnak tema waſtu, ning ainult wana Jumala pailapſena õnneſtub tal ſiis ſäilitada oma ſeiſukohta.

Teiſal aſtuwad tegewuſſe teiſed tegurid. Ähwardamiſe aſemele aſtub meelitamine. Nagu kalale kärbeſt, nii näidatakſe ſiin inimeſele ſöödana mõnda materjaalſet hüwet. Ning warjamatult antakſe mõiſta, et nii ja nii, loobuge oma koostööſt teistega ja tulge meile üle. Taſu on ſee ja ſee.

Tõrkujad aga murtakſe. Selleks on „rahwuslik" aktiwiſm küllaltki tugew. Ühele nooremale ülikooli õppejõule, kes oli julgenud awalikus ettekandes põhiheli-rahwuslikkuſt arwuſtada, tehti warsti otſene ettepanek: andku ſee kohe teeniſtuſeſt lahkumiſe palwe ſiſſe."

Sellele kirjutiſele pole midagi juurde liſada. Otſe õudne on lugeda ſelleſt korruptſiooniſt, mida meil rahwusluſe ſildi all aetakſe ja mida nüüd rahwuslaste ajakiri ülemal paljaſtab. Pole imestada, kui akadeemiliſe noorſoo häälekandja kõige ſelle puhul on täis püha wiha ja keſkerakonna tegewuſe kõige waljumalt hukka mõiſtab.

Uus erakond tekkimas.

Käärimine kehwemate asunikkude ja wäikemaapidajate seas.

Walimiſteks juba uus rühmitus.

Meie kaastööliſel oli hiljuti wõimalik kõneleda ühe aſunikkude koonduſele lähedal ſeiswa tegelaſega. See walgustas wäga huwitawal kombel neid meeleoluſid, mis on wiimaſel ajal tekkinud aſunikkude koonduſe pahemal tiiwal kehwemate aſunikkude ja wäikemaapidajate ſeas. Tuleb wälja, et juba mõnda aega on ſeal käärimiſt märgata. Aſunikkude praeguſte juhtide poliitika ei rahulda ſeda kihti mitte põrmugi enam. Öeldakſe awalikult, et raswa on läinud need mehed, keda wäikemaapidajad ja kehwemad aſunikud oma häältega riigikokku aitaſid. Nad ei tee ſeal waeſema rahwa kaſuks midagi. Eriti wihastab wäikemaapidajaid ſee, et aſunikkude koonduſe juhid end täielikult on rakendanud igaſuguſte pankrottärimeeste teeniſtuſſe, kaitſtes ſuurettewõtete wõlgade mahakuſtutamiſe plaane ja muid ſarnaſeid aſju.

Kokkuwõttes meeleoluſid, wõib öelda, et aſunikkude pahemal tiiwal ja wäikemaapidajate ſeas on tekkinud kibe arwuſtus ſeniſte ninameeste poliitika waſtu.

Sellele meeleolule ſuhtuwat koonduſe tegelaſed iſe wäga mitmeti. Keſkkoha tegelaſed lootwat ſeda pahameelt kuidagi ſiiski ära lämmatada. Hoopis tundelikumad alt poolt tulewa arwuſtuſe waſtu olla aga koonduſe wähemad wennad. Nemad kartwat, et kui wäheneb kehwemate aſunikkude ja wäikemaapidajate poolehoid koonduſele, ſiis on nemad eſimeſed, keda ohwerdatakſe ja üle parda heidetakſe. Selle tagajärjel olla käärimine haaranud iſegi üksikuid aſunikkude rühma liikmeid riigikogus ning maakondliſi tegelaſi.

Olewat peaaegu päris kindel, et näit. Loorents, Koppas, [illegible] Salum ja weel mõni teine tulewikus riigikoguſt wälja lüüakſe ning nende aſemele tulewad ſtaabi walitud mehed. Ka Fukſi ja Lauri ſeiſukord polla kõige kindlam, ſeſt eſimeſele olla peale tulemas Waſſil, teiſele Watter.

Kõige ſelle tagajärjel olla mõnelpool hakatud ringi käima mõttega, et tuleks aſutada uus erakond, kellele oleksid wäikemaapidajate huwid rohkem ſüdame lähedal kui praeguſtel koonduſe linnaliidritele. Arwatakſe, et ſee uus erakond peaks eſinema juba ſügiſeſtel walimiſtel.

Näib nii kujunewat, et aſunikkude koonduſe juhtide iſiklike huwide poliitika, mis lõhkus ühiſe põllumeeste erakonna, lõhub lõppude lõpuks ka weel aſunikkude koonduſe eneſe.

Peekoni kilo 46 ja 42 ſenti.

Peekonihinnaks noteeriti arwates 18. juuniſt kuni edaspidiſe teadaandeni 1. ſort 46 ſenti ja 2. ſort 42 ſenti kilogramm. Ühes riikliſe juurdemakſuga (7 krooni ſealt) teeb ſee kilogrammi kohta 53 ja 57 ſenti.

Tuukrid õpiwad ametit.

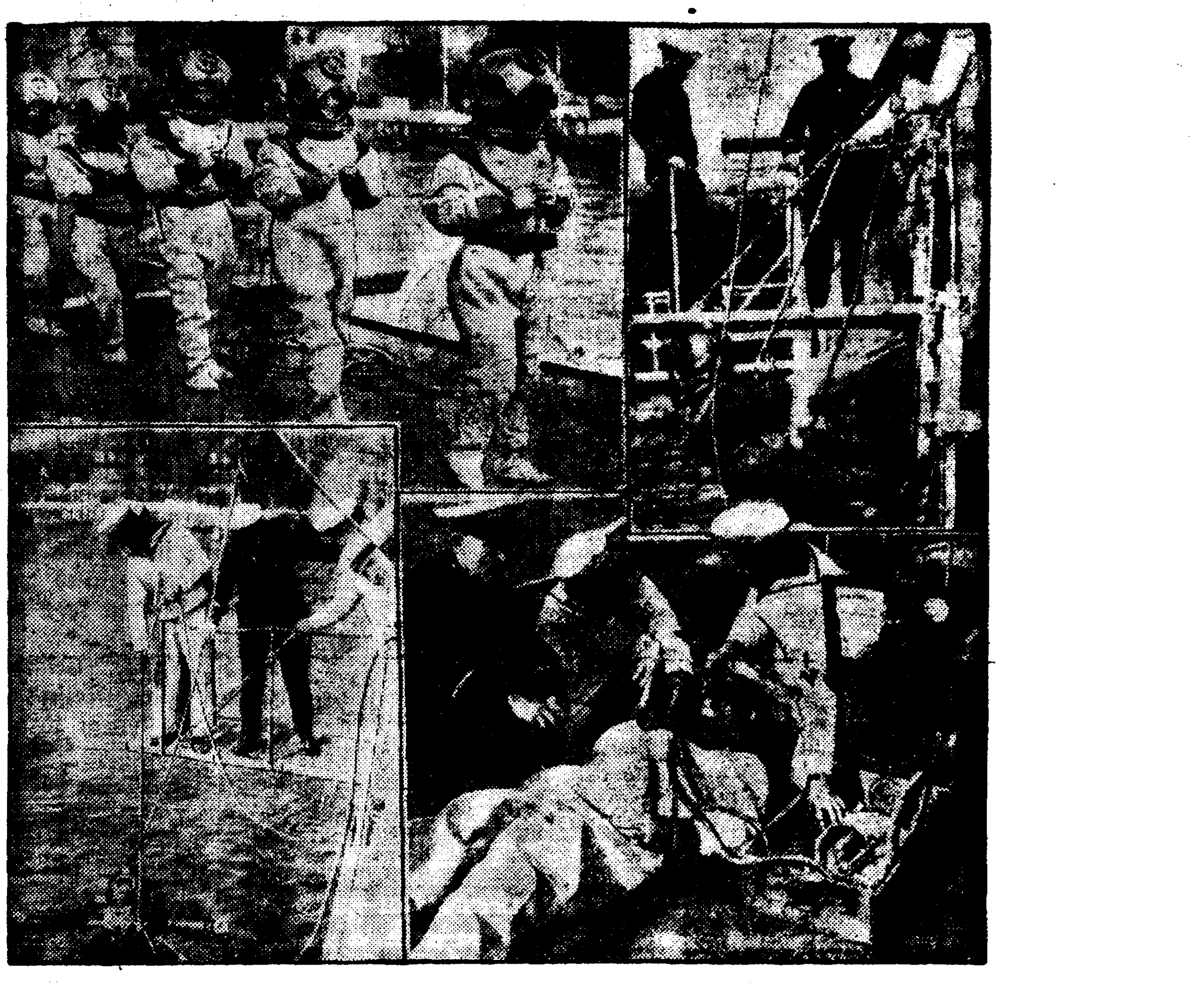

Pilte Kieli tuukrite kooli õppetöölt.

Ülal waſakul: tuukrite kolonn õppelaewa pardal. Paremal: tuuker laſtakſe wette. — All waſakul: näide halwaſt koormatuſeſt. Tuuker ujub weepinnal. Paremal: päästeharjutus pullmootori abil.

Sakſamaa ihkab Balti riike

ja tükki Wenemaast oma kolonistide jaoks. Hugenbergi imperialistlik jutt.

London, 17. juunil. Sakſa majandusminiſter Hugenberg andis eile Londonis maailma majanduskonwerentſi ajakirjanikele interwjuu, milles muu ſeas kaebas, et Sakſamaa olewat tehtud „rahwaks ilma ruumita". Sakſa riigiterritoorium olewat Verſailles'i lepinguga tehtud nii wäikſeks, et Sakſamaa on ebaloomulikult piiratud oma majanduslikes tegutſemiswõimaluſtes. Oma majanduslikuks arenguks Sakſamaa wajawat aſunduſruumi.

Need Hugenbergi wäljenduſed on annud paljudele lehtedele põhjuſt kahtluſtada Sakſamaad imperialiſtlikes plaanides. Nii kirjutab Briti tööliſerakonna häälekandja „Daily Herald", et Sakſamaa tahab jälle ſaada maailmariigiks. Sakſamaa ſoowiwat tükki Wenemaſt oma koloniſtide jaoks. Sakſamaa tahtwat kogu Poola, Balti riigid, Wenemaa ja üldſe kogu Ida-Euroopa Sakſa aſunduſtega üle külwata.

Hugenbergi eilne ſeletus Londonis on ſuureks üllatuſeks ka Prantſuſe ajakirjanduſele. „Figaro" arwab, et ſee on nelja-riigi-pakti eſimene tulemus. Leitakſe, et ſee pakt on Sakſamaale julguſt annud ilmutada oma plaane, mis ſeni on hoitud ſalajas.

Berliin, 16. juunil. Walitſus kutſub kogu Sakſamaa rahwaſt laſkma Verſailles'i rahulepingu allakirjutamiſe aaſtapäewal, 28. juunil kõik lipud kogu riigis poolwardaſſe, et wäljendada ſellega oma leina ja proteſte lepingu waſtu, mis Sakſamaale wõitjate poolt on peale ſunnitud.

Sakſa ja Läti leppiſid.

Saksamaa ostab jälle Läti wõid.

Riia, 16. juunil. Sakſa ſaadik dr. Martius teatas täna Läti wäliſminiſteeriumile, et ſilmas pidades ſeletuſt, mis Läti wäliſminiſter Salnais Londonis andis Sakſa wäliſminiſtrile von Neurathile ja milles kinnitatakſe, et Läti walitſus on tarwituſele wõtnud kõik wõimalikud abinõud ſakſawaſtaſe boikotipropaganda waſtu Lätis, Sakſa walitſus otſustas kaotada keelu Läti wõi ſiſſeweo kohta. See otſus on täna ka Läti wäliſminiſtrile Salnaiſile Londonis teada antud, liſanduſega, et waſtawad korralduſed Sakſa tolliwõimudele on juba tehtud.

Teade majanduskonflikti lahendamiſeſt Läti ja Sakſamaa wahel wõeti ſiinſetes wõieksportööride ringkondades ſuure rahulduſega waſtu. Juba eile ſõlmiti terwe rida uuſi wõilepinguid Sakſamaa äridega. Ekſportöörid loodawad, et nemad wõiwad ka ſel kuul ſaata normaalſe hulga wõid Sakſamaale, hoolimata 5-päewaſeſt katkeſtuſeſt wäljaweos.

Piuſa metſaſt leiti lagunew laip.

Selles tunti ära kadunud Petſeri kinnituskomiſjoni ſekretäri jäänuſed.

E. Luiki enesetapu põhjusi uuritakse.

Tuderna ümbruſes leidſid karjaſed neljapäewa õhtul kella 7 paiku metſaſt umbes kuu aja eeſt jäljetult kadunud Petſeri kinniſtuskomiſjoni ſekretäri Endel Luiki laiba. Laip aſus Petſeriſt 12 klm. eemal, Piuſa raudteejaamaſt 1½ klm. Wõru poole ja raudteeſt 100 mtr. eemal maani ulatuwate kuuſe okste alt, kuſt näha olid waid ſaapatallad.

Karjaſed teataſid leiuſt kodus, ning ſamas informeeriti ka Petſeri politſeid. Kohale ilmudes ſelgus, et Luik on laſknud eneſele kuuli browninguſt pähe.

Paremalt waſakule läbiſtaw kuul pole puudutanud ajuſid, waid on katki rebinud ſilmanärwid. Arſti arwates wõis Luik laſtud kuuli tagajärjel waewelda weel terwe päewa, misſuguſt oletuſt tõendab ka jalgadega üleskraabitud ſammal ja ſoomuda. Laiba taskutes polnud muud kui tikutoos ja taskurätik, kuna kaaſawõetud portfell on wahepeal häwitatud.

Jälgede kohaſelt on Luik enne tapmiſt käinud Piuſa liiwaaukudes, ſügawates, pimedates tühemetes, kus on nähtawaſti põletanud mingiſuguſeid dokumente. Liiwal on näha hunnik paberituhka.

Kuna ſeni oli palju eriarwamiſi Luiki kadumiſe kohta, ſiis ei otſitud nii aktiiwſelt ka ſurma põhjuſi, kuid nüüd on ſee uueſti päewakorrale kerkinud. Nii mõeldakſe kinniſtuskomiſjonis ſurnud ſekretäri aſjaajamine wõtta kontrollimiſele. Dokumendid tahetakſe põhjalikult läbi waadata.

Lagunew laip toimetati Petſeri lahkamiſkambri, kuſt ſee laupäewal anti wälja omakſtele matmiſeks.

Wõi hind 85 ſenti kilo.

Laupäewaſel noteeringul määrati Tallinnas läinud nädala wõi eeſt hinnaks 85 ſenti kilogramm. See on 5 ſenti odawam kui ta oli eelmiſel nädalal, kus wõi hinnaks oli 90 ſenti.

Põllumeeſte kongreſs üle 1000 oſawõtjaga.

Ennenägemata waimustustorm. Erakonna juhatuse sammud tunnistati õigeks. Põllumeeste kogud jääwad iseseiswaks. K. Pätsi walitsuse tegewus kiideti heaks. Hukkamõistmine ülejooksikutele ja neile, kes omawoliliselt kasutawad põllumeeste kogude nime. Põhiseaduse asjus anti erakonna juhatusele wabad käed.

Pühapäewal, 18. juunil, kui Tallinn weel hommikurahus puhkas, kihas „Eſtonias" juba elu. Põllumeeſte ſaadikud hakkaſid juba warastel hommikutundidel oma kongreſſile kogunema. Rongid olid neid igalt poolt üle maa kokku kandnud, paljud olid ſõitnud omnibuſtega ja Tallinna lähemalt tulnud hobuſtega.

„Eſtonia" oli end pannud piduriiſſe. Peaukſe juures lehwis kaks ſuurt ſinimuſt-walget lippu. Ees riietehoiuruumis oli üles ſeatud lauad, iga maakonna jaoks oma. Seal toimus ſaadikute regiſtreerimine. Murruna kihas mehi juba enne kella 8-at laudade ümber. Saanud kongreſſi kaardid, rutatakſe üles ſaali, et kindluſtada omale iſtekohta. Warſti ongi awar kontſertſaal puupüſti maamehi täis. Tuleb kiſatoole juurde panna ja muiſt ſaadikuid rõdudele juhtida, aga ſiiſki ei mahu kõik iſtuma, ſeſt koos on üle tuhande inimeſe, rohkem kui kunagi warem põllumeeſte kongreſſidel.

Lawale, mis on ehitud roheliſte lippudega, on üles ſeatud kõnepult. See ootab ſõnawõtjaid. Aga weel on aega. Weel ei ole kongreſſi awamiſetund ſaabunud.

Saalis walitſeb elaw jutuajamine. Põllumeeſte tegelaſed, kes paljuſid kongreſſe kaaſa elanud, on jälle ükſteiſt kohanud. Surutakſe kätt, wahetatakſe mõtteid ja ollakſe rõõmſad jällenägemiſe üle.

Harwa näewad „Eſtonia" ſeinad ſarnaſeid wõõraid. Maa on täna tulnud linna. Kui waatad üle ſaali, ſiis näed terwet merd päewitanud tööinimeſte näguſid. Nad on adra tagant tulnud otſuſtama oma riigi ja oma erakonna ſaatuſt. Siin on koos wanu ja noori, wanapõllumehi ja aſunikke, mehi ja naiſi. Siin on koos Harju- ja Wiru-, Järwa- ja Pärnu-, Tartu- ja Wõru-, Walga- ja Wiljandi-, Lääne- ja Saaremaa ſaadikud. Ka kauge Petſerimaa ei puudu. Terwe riigi põlluharijaskond on oma eſitajad ſaatnud ſellele maarahwa ſuurpäewale.

Kell on ½10. Saabub kongreſſi awamiſe filmapilk. Saali aſtub põllumeeſte erakonna aueſimees K. Päts. Terwe kongreſs tõuſeb püſti ja terwitab tormiliſe käteplaginaga wana teeneterikaſt riigijuhti.

Jumalateeniſtus.

Wana armſa kombe järele algawad põllumehed ka ſeekordki oma tööd jumalateeniſtuſega. Seda toimetab Kaarli koguduſe hallipäine õpetaja hra Stokholm. Wõimſalt kajawad orelihelide ſaatel Luteruſe poolt loodud wõitluslaulu ſõnad: „Meil tuleb abi Jumalaſt". Siis jutluſtab õpetaja. Ta wõtab oma kõne aluſeks Jeeſuſe ſõnad oma jüngritele: „Kui on tarwis wõidelda, ſiis wõtke mõõk ja kel ſeda ei ole, ſee müügu ära oma kuub ja oſtku mõõk". Kui riſtimärk ja mõõk ühinewad, ſiis on ſee uſuſümbool ja wõitluſe märk. Kui juba Jeeſuſe waſtu wõideldi, ſiis pole midagi imeſtada, et ka tänapäew maa peal wõideldakſe.

Rahwa kandwam oſa on põllupidajate pere. Nemad ei laſe kahtluſe iduſid iſtutada oma ſüdameſſe. Nemad laulawad „... meil päike paiſtab wiljapuid". Põllumehed on need, kes uſuwad, et kõik raskuſed kaowad, kui meie tõſiſt tööd teeme ja wõitleme. Meie mäletame, kui tuli wõidelda wõõra wõimu waſtu. Kui palju lootuſt ja elurõõmu oli ſiis talude wäikeſtes kambrikeſtes. Nüüd oleme 15 a. olnud wabad, kuid mitte päris wabad. Weel on palju walet, kahekeelſuſt ja orjawaimu meie keskel. Nende waſtu peame wõitlema. Luteruſe ajal, 16. aaſtaſajal, oli ka ſuur wõitlus. Siis ſündis ſee laul: „Meil tuleb abi Jumalaſt". Kui meie ſeda uſume, ſiis ſaame ka oma wõitluſtes wõidu. „Ehk olgu ilm täis kuradeid ..." Neid walewaimuſid on palju. Nad püüawad lõheſtada, killuſtada. Suur Jumal annab aga meie rahwale elujõudu tema ideeliſes wõitluſes uue ja parema tulewiku eeſt. Selleks õnniſtagu Kõigewägewam ka käeſolewat 8. üleriikliſt põllumeeſte kongreſſi.

Palwe järele lauldakſe laulu: „Oh Jumal laota armutiiwad Sa üle meie kodumaa ..."

Kongreſſi awamine.

Nüüd aſub kiiduawalduſte ſaatel kõnetooli üleriikliſe põllumeeſte eſituſe juhatuſe eſimees A. Jürman, kes ütleb: Meie oleme erakordſel ajal kokku tulnud. Kibedal ajal ja ſuuremal hulgal kui kunagi warem. Päewakorral ſeiſawad tähtſad küſimuſed. Meid rõhub majanduſekriis ja hädad kaswawad. Meil ſeiſab päewakorral riigikorra parandamiſe küſimus. See on praegu weel lahtine ja tuleb kuidagi otſuſtada. Ka meie erakonna ſeiſukord nõuab kaalumiſt. Need kolm ſuurt küſimuſt on meid kõigiſt maakondadeſt kokku toonud. Mina loodan, et meie kongreſs oma harilikus rahulikkuſes kõiki neid küſimuſi kaalub. Meie riik on alati jälginud põllumeeſte kongreſſi tööd, ſellepäraſt olgu ka meie tänane töö juhitud waſtutuſtundeſt. A. Jürman terwitab nii rohkel arwul kokkutulnud ſaadikuid ja paneb ette tööd aluſtada iſamaa lauluga. Terwe kongreſs tõuſeb püſti. Lauldakſe. Selle järele walitakſe ühel häälel kongreſſi juhatajateks: K. Päts, A. Jürman, A. Tupits, J. Soots, A. Kohwer, A. Kaſterbuſh, J. Wõmma, J. Nuudi, E. Saar, E. Wiſter ja A. Wann ja ſekretariaati: H. Oiderman, M. Martinſon, M. Hanſen, H. Tallenhof ja J. Kool.

Üldiſe käteplagina ſaatel aſub juhatus kohtadele. Kõnetooli läheb K. Päts. Puhkewad tormiliſed kiiduawalduſed. Saadikud tõuſewad püſti.

K. Pätſi kõne poliitiliſeſt ſeiſukorraſt.

Noortel inimeſtel on niiſugune mäng, kus nooredmehed ſeiſawad reas ja hakkawad ſiis ükſteiſeſt üle hüppama ja nii ikka ilma lõputa, kes iſe teiſteſt üle hüpanud, ſee laſeb kummargile ja teiſed hüppawad temaſt üle, kuni järg tuleb jälle tema kätte.

Wiimaſe aaſta wältel on ſamaſugune lugu olnud meie wabariigi walitſuſtega — ikka kiireſti ja ruttu on hüpatud ükſteiſeſt üle.

Läinud aaſtal, kui kaks põllumeeſte erakonda ühineſid, algas ſee hüppamine koonduslaſte algatuſel ja on keſtnud tänapäewani. Läinud ſügiſel ei ſaadud enam harilikus korras walitſuſt kokku. Tuli moodustada töökabinett, mille juhiks olin mina ja ſellele nõutada riigikogult eriliſed wolituſed. Nende najal walitſeſimegi kogu raske talwe jooksul.

Riigikaſſa ſeiſukord oli raske. Eelarwes oli ette näha ſuur puudujääk. Teiſeks oli töötute arw ſuurem kui kunagi warem. Põlluſaaduſte hinnad langeſid. Samal ajal algatati mitmelt poolt korraga põhiſeaduſe muutmiſt.

Riigikogu tõi ka oma kawa wälja. Alul oli aſja waſtu ſuur huwi. Siis tuli keſkerakonnas aga korraga meeleſmuutus. Kui eelnõu oli juba walmis, anti ta komiſjoni tagaſi nähtawaſti ſelle eesmärgiga, et ta ſealt enam nii pea tagaſi päewawalgele ei tuleks.

See tõſtis rahwa hulgas pahameele tormi. Riigikogu eelnõu toodi küll komiſjoniſt wälja, kuid wabaduſſõjalaſte eelnõu ſai ſelle ſammu mõjul 50.000 allkirja. Nüüd on riigikogu eelnõu läbi kukkunud. Järge ootab wabaduſſõjalaſte eelnõu. Tänane kongreſs ei hakka muidugi peenſuſtes arutama ſeda eelnõu.

Wanal wiiſil ei ſaa aga meie enam edaſi. Riiki walitſeb ſajapäine kogu, kus käib äge omawaheline wõitlus. Olen igal kongreſſil ſelle peale tähelepanu juhtinud, pean ſeda kordama ka täna, kus paranduſeelnõu juba rahwahääletuſel 2 korda läbi kukkunud. Loodan, et põhiſeaduſe muutmiſe aſjus kongreſs ſellekohaſed wolituſed eſituſe juhatuſele annab.

Kui eelmine walitſus möödunud ſügiſel loodi, ſiis arwaſime, et ega kaua walitſeda ei ſaa. Et aga kriis tuli nii ootamatult ſel kewadel, ſeda ei wõinud keegi ette näha.

Parajaſti oli käſil põllumeeſte laenude korraldamiſe ſeadus, kui tulid 2 keſkerakonna miniſtrit ning ütleſid, et nad pidawat walitſuſeſt lahkuma. Nemad lahkuſid ja walitſus lahkus. Ja nagu kõik wärskelt mäletawad, ſiis läks jälle ſee hüppamine lahti.

Misſuguſed olid tõeliſed kriiſi tegemiſe põhjuſed,

need on ſelgumata ja ſuuremale hulgale teadmata. Maad mööda käidi ringi ja rääkiti, et ſelleks on olnud ühe maja oſtmiſe kawatſus, millega taheti warju heita ühe meie wanema tegelaſe auſale nimele, ſiis Ungariſt kuninglikkude kommete õppimine ja Kadrioru loſſi parandamine. Need kõik olid tühjad aſjad ega tekitanud walitſuſes mingiſuguſt aruſaamatuſt. Aga et nende ümber nii palju tolmu keerutatud, ſiis olgu mõni ſõna nende ſelgituſeks öeldud.

Domuſe maja oſtmiſele tuli walitſus pika järelkaalumiſe järele. Maja on keſklinnas, korras, oleks ſaanud hulk riigi ettewõtteid ſinna koondada üürimajadeſt. Pealegi on ta panditud riigipanka ja tema peale ſee raha wälja antud. Oſtuga olid ka keſkerakonna miniſtrid nõus. Tolmu keerutamine ſelle ümber on nüüd demagoogia.

Kadrioru loſſi ümberehitamiſe kohta wõin öelda, et Kadrioru loſſi on kaſutatud Rootſi kuninga, Poola ja Soome preſidentide ja teiſte külaliſte waſtuwõtuks. Sinna tulewad kokku igal kewadel hulgad keſkkoolide lõpetajaiſt, uuel aaſtal diplomaadid. Selle loſſi lagi, kus nad koos käiwad, oli aga ſedawõrd mäda, et aſjatundjate arwates oli täieſti kuritegu ſinna inimeſi alla laſta. Lagi oli nii mäda, et wõis käega läbi torgata. Töötatööliſtega taheti need ruumid loſſis korda ſeada ja ſee oli kõik.

Kolmandaks kuninglikkude kommete õppimine Ungariſt. Ungariſſe ſai ſaadetud inimene uurima küſimuſt, kuidas riigi ametkonda lihtſuſtada ja ſeega kuluſid wähendada. Et ſelleſt poomiſe nööri keerutatakſe, ſeda ei oſanud keegi ette aimata.

Kuid tõſiſed kriiſi põhjuſed

olid ſiiſki mujal. Omal ajal, kui olid pankadel ärewad ajad, andis tolleaegne walitſus Pikalaenu pangale luba toetada pankaſid, kui neil peaks tulema raskuſi hoiuſummade wäljamaksmiſel. Kuid ſeda luba ei ole õieti kaſutatud. Selleſt rahaſt on antud ka uuſi laenuſid mõnele ettewõtlele, kes kahjuga töötaſid. Oli waja uurida, kas ſiin ei ole ſüüdlaſi.

Nüüd peale kriiſi räägitakſe awalikult, et ſelleſt need niiditõmbamiſed algaſid. Seda kinnitas weel omakord ſee kiire ſeaduſeelnõu, mis kohe eſitati riigikogule, kui kokku aſtus uus walitſus ja milles taheti anda Pikalaenu pangale õigus neid riigi ſummi maha kuſtutada. Riigikogus need aſjad läbi ei läinud. Siis aeti riigikogu laiali. Päris kindel on, et meie ei wõi lubada ſarnaſt riigi raha mahakuſtutamiſt, kuni pole järele uuritud, kuidas nende aſjadega lugu on (kiiduawaldus).

Kui meie nõudſime põllumeeſte wõlgade korraldamiſeks 6 milj. krooni, mis oleks läinud laenude ümberkorraldamiſeks, aga mitte nende mahakuſtutamiſeks, ſiis ſealt poolt tõſteti hädakiſa. Nüüd 8 miljoni krooni juures, kus ſee tahetakſe maha kuſtutada, ei taheta lubada ſeda iſegi uurida.

Kahjuks teewad kõike ſeda kaaſa ka meie aſunikkude eſindajad.

Nad on ſunnitud ſeda tegema, ſeſt nad wõtſid ikke kaela ja peawad ſeda kandma. Riigikogus nad truult tõſtſid omad käed uurimiskomiſjoni walimiſe waſtu.

Maal räägitakſe põllumeeſte ühiſte huwide kaitſeſt, kuid kas need on ühiſed huwid, kui tahetakſe riigikaſſaſt kinkida nii ſuur ſumma teadmata kellele.

Uus walitſus pidi paremini kui wana wiima ka rahwahääletuſe läbi, kuid ta tegi ſeda iſeäralikul wiiſil ſõjaſeaduſe kuulutamiſega (kiiduawaldus). Rahwa proteſt hääletamiſel ei olnud mitte ſelle ſeaduſeelnõu waſtu, waid ſelle waſtu, kuidas rahwa tahtmiſt taheti käſutada (kauakeſtwad kiiduawalduſed).

Kunagi ei ole wäljawaated olnud nii tumedad,

kuidas raskuſteſt üle ſaada, kui praegu. Meie riigiaparaat on palawikus, on haige (kiiduawalduſed). Põllumeeſte walitſuſes olles oleme katſunud alati rahwa hulkades rahulikku meeleolu alles hoida ja ſee on ka meil korda läinud (kauakeſtwad kiiduaw.) Meie ei ole läinud kunſttükke tegema, ſeſt rahwas, eriti põlluharija rahwas ei armaſta hüppeid. Oleme katſunud terwe rahwa ja kõigi põlluharijate huwiſid kaitſta ühtlaſelt, wahet tegemata noorte ja wanade wahel, kuid aſunikkude eſindajate poolt on meile ſiin takiſtuſi tehtud kaliſelt nurga tagant. Nad on iſe walitſuſes olnud, kuid midagi pole nad korda ſaatnud.

Hoolimata nende kihutuſeſt meie põllumeeſte kogude liikumine ei waibu (kiiduaw.) Aſuwaſt koguſt hakkas ſee 8 liikmega peale. Nüüd jooſtakſe ringi ſiia ja ſinna, aga meie ſeiſame paigal. Pärnu põllumeeſte päewal ma ütleſin, et kui kiires jooksus kõik ſee tähtſus on, ſiis oleks kaelkirjak kuningas loomade hulgas. Las nad jookſewad, kuid meie ſeiſame paigal. (Kauakeſtwad tormiliſed kiiduawalduſed.) Peaſekretär H. Oiderman teeb kongreſſile teatawaks, et

Koos on 861 ſaadikut.

ja peale ſelle mõni ſada pealtkuulajat.

Loetakſe ette Kõrgeſaare walla piimaühiſuſe juhatuſe ja Tarwaſtu Ainſoni kirjalikud terwituſed kongreſſile. Sõna ſaab endine majandusminiſter A. Jürman majandusliſe ſeiſukorra walguſtamiſeks.

A. Jürmani kõne.

Praegu iſtub koos Londonis maailmamajanduskonwerents, milleſt wõtab oſa üle 60 riigi. Ei ole ühtegi riiki maailmas, kes oleks ſuutnud majandusliſe kriiſi lahendada koduſte abinõudega. Aruſaadaw, et ſee pole ka meil korda läinud. Kui möödunud ſuwel oli K. Einbundi walitſus, kelle ringkonnad hiljem alalõpmata ſüüdiſtaſid järgnewat K. Pätſi walitſuſt, ſiis iſe ei ſaatnud nad korda midagi. Ei wiidud läbi ſelle aja jooksul ühtegi ſeaduſeelnõu.

Aluſtas ſee walitſus oma tegewuſt üldiſe läbikäigumakſu ſeaduſe läbiwiimiſega, mis oleks toonud kaaſa uue ſuure makſu. Sellele olid põll.-kogud waſtu.

1. nowembril, kui K. Pätſi walitſus wõttis riigi juhtimiſe oma kätte, oli riigieelarwes mitu ſada miljonit puudujääki. Wõi hind langes kohutawalt. Peekoni fondi ſummad olid otſas. Rukis oli põllumeeſtelt wõetud, kuid raha oſalt makſmata ja eel ſeiſid rasked talwe kuud. Siin tuli kiirelt toimetada. Teada oli, et rühmadega kaubeldes ſiin edaſi ei ſaa ja nii nõutas walitſus omale eriliſed wolituſed.

Oli waja leida uuſi rahaallikaid. Et toetuſt anda wõile, peekonile, munadele — kõigeks ſelleks oli raha waja.

Eeſtkätt aſuti wäljaminekute kärpimiſele: wähendati palkaſid, kärbiti penſione, riigi poolt antawat waruſtuſt, ſõidu- ja päewarahaſid, kantſeleikuluſid ja ſellega ſaime nii kaugele, et ſaime ots-otſaga eelarwe kokku. Ei olnud teiſt abinõu kui kokkuhoid. Selleſt ſaid ka riigiametnikud aru. Kawatſetud ſtreigid jäeti ära.

Oli weel waja uuſi ſummaſid wõile, peekonile ja munadele juurdemakſuks. Selleks ſeati ſiſſe eksportfond. Selleks wõeti pangaſt müüdawa waluuta pealt 15% erimakſu: Siſſetulek ſelleſt on 300 miljonit aaſtas, milleſt ongi makſtud toetuſi wõile, peekonile, munadele.

Seati ſiſſe kriiſimaks kõigile kindla tulu ſaajaile iſikuile ja äridelt läbikäigumaks ½% ſuuruſes. Sellega ſaime 300 miljonit kokku. Nuriſeti, kuid mitte juſt wäga palju. See näitab, et korraldus oli enam-wähem õiglane, ſeſt ka kaupade hinnad ei tõuſnud.

Teiſeſt küljeſt oli waja katſuda põllumeeſte wäljaminekuid wähendada. Selleks alandati tulumakſu norme. Nii ſuutſime 5 kuu jooksul, mis walitſus ſai tegutſeda, mõndagi korda ſaata põllumajanduſe huwides.

Samal ajal käidi aga maal ringi ja äsſitati rahwaſt walitſuſe waſtu.

Meie töö ei olnud weel lõpul. Ees ſeiſis kogu walitſuſe aparaadi lihtſuſtamiſe, hariduſe kulude wähendamine, tööta tööliſte küſimuſe lahendamine, neile töö-paſſide andmine (kiiduawal.) hinnakääride wähendamine, aktſiaſeltſide rewideerimine (kiiduawal.).

Keſk ſeda kõige kibedamat tööd kukutati walitſus nähtawaſti ſelles lootuſes, et juba järgmiſel päewal aſtub uus walitſus ametiſſe, nagu oli aſunikel ja keſkerakonnal kokku lepitud meie ſeljataga. Aga arweſtus oli neil ekslik.

Nüüd on uus walitſus juba kuu aega ametis. Küſite, mis on ta teinud? Tänaſeni ei ole tema tegudeſt midagi kuulda.

Kuidas tuli lahkuminek

aſunikkudega? On kõneldud, et ſee on tulnud kohtade päraſt juhtide hulgas. See ei ole õige. See algas juba põhimõtete päraſt riigikogu rühma toas. Einbundi walitſuſe ajal keelati meil ſeal ära läbikäigumakſu ſeaduſe arwuſtamine. Lubati rühma eſindajad, kes ſeda julgeſid teha, wälja hääletada komiſjoniſt. See oli põhimõttelikkude lahkhelide algus. Miniſtri-kohtaſid on pakutud nii Einbundi kui ka rahwaerakonna poolt minule, Tupitſale, Sootſile, Oidermanile ja teiſtele. Kui meid oleks kohad huwitanud, ſiis oleks meie need waſtu wõtnud. Kuid meie ei teinud ſeda.

aſunikkude juures. Üks nende kaebus K. Pätſi walitſuſe peale on, et Päts pole nende mehi kutſunud walitſuſſe (kiiduawald.)

Oli meil 42-liikmeline rühm, ei ſuutnud meie midagi teha, K. Pätſi walitſuſes ſuutſime ſiiſki ühte ja teiſt korda ſaata. Nii näeme, et kindel rühm, kui ta ka wäike, on palju teowõimſam kui ſuur ja korratu rühm. Meie rühm wõib eduga tegutſeda ka edaspidi, kui tema ſeljataga ſeiſab ſeeſama parim oſa meie põllumehi, kes meid ſeni on toetanud. A. Jürmani kõne lõpul awaldatakſe palju kiituſt.

Sellele järgneb endiſe põllutööminiſtri

A. Tupitſi kõne meie põllumajanduſe ſeiſukorraſt.

Kõneleja peatub nende ſammude juures, mis K. Pätſi walitſuſe ajal aſtuti põllumajanduſe awitamiſeks. Wanade talude laenuprotſent alandati Maapangas 6 pealt 2 peale. Aſunikkudele kergendati metſaoſtu wõla ja muude laenude taſumiſt. Wäljaweo arendamiſeks aſutati eksportfond, milleſt toetatakſe wõi, peekoni, kanamunade ja muude ſaaduſte wäljawedu. Neiſt preemiateſt on meie põllumajanduſele tuntaw abi olnud. Pätſi walitſuſe ajal käiſid koonduslaſed maad pidi ringi ja õhutaſid nõudma wõi hinna kindluſtamiſt 182 ſendile kilo. Miks nad nüüd ei täida ſeda? Nüüd, kus nad on iſe walitſuſes, ei lauſu nad ſelleſt ſõnagi, nüüd on ſee „unuſtatud."

Edaſi peatub kõneleja piimaühiſuſte ſeiſukorra, wõi wäljaweo korraldamiſe ja terawilja kaitſe juures, walguſtades rukkimonopoli raskuſteſſe ſattumiſe põhjuſi. Pätſi walitſus ei laſknud niſu ſiſſe tuua, kuid uue walitſuſe tulekul hakkaſid lehed kohe kirjutama niſu ſiſſeweo tarwiduſeſt. Põllumeeſte ſeiſukoht on, et niſu ei tohi ſiſſe tuua. (Tormiliſed kiiduawalduſed).

K. Pätſi walitſus tegi kõik, et hoida ära okſjonilainet taludes See läks tal ka korda. Walitſus töötas wälja põllumajanduſe wõlgade korraldamiſe ſeaduſe, millega põllumeeſte erawõlad wiiakſe Maapanga alla, kus eſimeſtel aaſtatel, kus kriis keſtab, ei tule üldſe nende eeſt protſente makſta. See on ſuur kergendus raskuſtes olewatele taludele.

Edaſi peatub A. Tupits tööta tööliſte küſimuſe juures, kelledeſt eelmine walitſus juhtis mitu tuhat inimeſt maale kraawide kaewamiſe ja jõgede ſüwendamiſe tööle. Põllutööminiſteeriumile ſai tehtud korraldus kooſtada ſiſekoloniſatſiooni kawa, et oleks wõimalik juba eelolewal ſügiſel weel ſuuremal määral juhtida töötuid maale loowale tööle. (Kiiduawalduſed).

Kogu ſelle töö juures lõi keſkerakond hädakella, et põllumajanduſe kaſuks tehtawat liig palju, koondus aga äsſitas, et maa kaſuks ei tehtawat midagi ja et kõik õnniſtus pidawat tulema „Einbundi kawadeſt". Illuſaid kawaſid oskab kooſtada igaüks, kuid paberliſed kawad ei toida rahwaſt, waid tähtis on, kui palju keegi oma kawadeſt ſuudab teoſtada? K. Pätſi walitſus teoſtas oma kawad wäga ſuures ulatuſes.

Wahe põllumeeſte kogude ja teiſte erakondade wahel ſeiſab ſelles, et meie erakond ei jaga kunagi teoſtamatuid lubaduſi. Meie erakond ſeab üles niiſuguſed nõuded, mis on kaſulikud nii riigile kui põllumehele ja wiib ka need nõuded ellu.

Praegu on põll.-kogude erakond waſtasrinnas. Aga meie oleme wäljaspool walitſuſt ſamuti walwel riigi ja rahwa huwide eeſt kui walitſuſeſki. Ja teie näete, et meie erakonnaga arweſtatakſe. Meiega arweſtatakſe rohkem, mida rohkem meie kokku hoiame, mida tugewam ja ühtlaſem on meie pere. Sellepäraſt wõitleme julgeſti edaſi — põllumeeſte ja põll.kogude päraſt on tulewik. (Tormiliſed kiiduawalduſed.)

Põllumeeſte kogude wahekord aſunikkude koonduſega.

H. Oidermani kõne.

Peale A. Tupitſa kõnet aſub kõnetooli põllumeeſte üleriikliſe eſituſe peaſekretär H. Oiderman, et ſelgitada ſeda, kuidas tekkis lõhe põllumeeſte ja aſunike ühiſeſſe erakonda, mille lõpptulemuſeks oli nende lahkuminek.

Eſimene wiga, mis põllumehed erakondade liitumiſel tegid, oli nende otſekoheſus ja arwamine, et teiſed on ſamuti otſekoheſed ja auſalt wäljas põllumeeſte ühiſte huwide eeſt. Kuid peale liitumiſt ſelgus kohe, et ſiin oli tehtud eksitus. Leping oli ühe poolega.

Aſun. koondus ei heitnud rühmade liitmiſel eneſeſt ſaama waimu. Nagu ſeda näeme wahel ka maal naabrite wahel: kaewab üks piirikraawi, teine läheb ajab täis, üks teeb aedu, teine lõhub ſelle öösel maha. Lähed ſa kirikuſſe, ta laſeb ſead ſinu kartuliſſe. Niiſugune oli ka lepingu pidamine koonduslaſtega. Wäliſelt räägiti ühiſe rühma ſuureſt tähtſuſeſt, kuid ſeesmiſelt käis endine wihane wõitlus ikka edaſi. Wäliſelt hakati kaela ümbert kinni, et ſuudelda, kuid peos oli puſs, et ſuudlemiſel ſeljatagant ſellega ſoſida.

Ühinemine ſündis meie poolt ſuure järeleandlikkuſega.

Ei tahetud neid kuidagi pahandada. Ei tuldud iſegi ſiia Eſtonia kontſertſaali kooſolekule, kus oleme alati pidanud omad kongreſſid, et ſee ei meeldi koonduslaſtele. Meie poolt tehti kõik ſelleks, et mitte laſta kõigewähemagi tühiſe aſja päraſt mingiſuguſt aruſaamatuſt tekkida.

See andis neile aga nagu omakord ikka uut hoogu ja julguſt nõudmiſteks.

Ühiſes riigikogu rühma toas, milleſt ſenini pole awalikult räägitud, ſeſt ſee oli meie ſiſemine aſi, nagu abielupoolte wahel kunagi, muutus aſi warſti wäljakannatamatuks. Nad wõtſid eriliſe tule alla põllumeeſte wanemad juhid. Ühed olid neile paid, teiſed waſtuwõtmatud, kes lubati edaspidi põllumeeſte eſindajate hulgaſt wälja liita.

Nii ſuutſid nad oſa wanapõllumeeſte eſindajaid oma poole ſaada.

Rühmas ſaid nad ſellega ülekaalu omale ja ſellega algas täieline wanapõllumeeſte kogude eſindajate terroriſeerimine kõige jämedamal kujul.

Raskuſi oli uue põhikirja wäljatöötamiſega.

Põllumeeſte kogud on kohapeal wabad iſeſeiswad aſutuſed, oma põhikirja ja waranduſega. Koguſid ei ſaa keegi kinni panna, kui nad jääwad põhikirja piirideſſe. Kogud waliwad riigikogu ja muud ſaadikud maakondades, määrawad nende järjekorra kindlaks ja kellegil pole õiguſt ſeda muuta.

Aſunikkude koonduſe organiſatſioon on aga hoopis teiſtſuguſtel põhimõtetel ehitatud. Neil on Tallinnas keſkkoht ja kohtadel ſelle oſakonnad wõi rakukeſed. Oſakondadel puudub täieſti iſeſeiswus. Neid wõib keſkkoht ſulgeda, kui tahab. Kui nad riigikogu ſaadikuid üles ſeawad, ſiis wõib keſkkoht nimekirjas muudatuſi ette wõtta j. m. ſ.

Raske oli neid lahkuminewaid organiſatſioone terwikuks kokku liita.

Lepituskatſed.

Neid tegime mitu korda, pannes koonduſele ette jätta awalikud ja ſalajaſed kallaletungid. Sel ei olnud aga tagajärge: endiſelt keſtis uuriſtamis- ja lõhkumistöö.

Lõpuks katkes kannatus

ja üleriikline põll. eſitus kutſus 6. mail täiskogu kokku, et olukorra ſuhtes ſeiſukohta wõtta. Seal otſuſtati, et põll. kogud peawad jääma iſeſeiswateks ning et kooſtöö aſ. koonduſega wõib ſündida ainult liidu aluſel ja ſedagi ainult ſel puhul, kui teinepool auſalt ſuhtub kogudele ja jätab kallaletungid.

See ei annud ka tagajärge, ſeſt ſealtpoolt jatkati endiſt taktikat.

Nüüd on nad iſegi weelgi kaugemale läinud ja põll. kogude nime tarwitama hakanud. Seks ei ole neil mingit õiguſt ja ſee pole muud, kui kõlbline wargus.

Meil ei ole eriliſt põhjuſt ſiiski koonduslaſtega ka nüüdki riielda,

ſeſt tööd on igal ſelleks liialt palju, et jõudu kulutada weel riidlemiſele nendega. Meie oleme walmis nendega koos töötama liidu aluſel, kui nad ſeda auſalt tahawad ja ma uſun, et ka kongreſs ſeda eſituſele lubab.

(Kõne lõppedes kauakeſtwad kiiduawalduſed.) Kõne wältas üle tunni aja.

Läbirääkimiſed.

Päraſt peaſekretär H. Oidermani ettekannet aſuti kuulama ära aruandeid kohtadelt, ning ſee oſa päewakorraſt [illegible] kongreſſi kaaluwaks [illegible]

(Järg 3. leheküljel.)

Läbirääkimiſed üleriikliſel põllumeeste kongreſſil.

Meie oleme teie mõõk!

Kõnelejad on meile nüüd põhjalikult ſelgitanud, mis on tehtud ja mis teha tahetakſe, ütles eſimeſena ſõna ſaades ſaadik Kook Raadilt, Tartumaalt. Kuuldagu nüüd ſiis ka maa häält. Kui oli ametis Pätſu walitſus, ſiis oli tunne, et kõik hakkab jälle koſuma. Oldi rahulik. Korraga tekkiſid jutud: Weeſuw ajab ſuitſu wälja. Kas ka mitte laawat, küſiſime. Ja tõeſti, tuli ka häwitaw laawa — walitſuſe kriis. Mis nüüd edaſi? nõutſid inimeſed. Ja jäid esialgul ootama, et ehk tuleb abi põhiſeaduſe parandamiſeſt. Seegi ettewõte kukkus läbi ja nüüd rohkem kui kunagi enne rahwas wajab mehi, kes ütleks talle, kuhu minna? Need mehed on meie juhid. Meie, põllumeeste ſaadikud, oleme teie mõõk, ütleb kõneleja, ja ſoowib mõõgale tugewuſt ja juhtidele jõudu, et ſelleſt tuleks kaſu riigile ja Eesti rahwale. Kiiduawaldustega wõetakſe wastu kõneleja ettepanek awaldada tänu ja lugupidamiſt põllumeeste kogude juhtidele.

Põllumees jäägu Eesti peremeheks!

Nüüd kõneleme meie, maalt tulnud mehed, ütleb Harjumaa ſaadik Juhan Lepp kiſiſt. Meie juhid ekſiſid, kui wiiſid meid kokku koonduslastega. Seda parem, et nad iſe tunniſtawad nüüd oma ekſituſt. Nad unustaſid wana tõe, et pea kõiki inimeſi auſateks, aga kohtle neid, nagu oleks nad kelmid. Kuigi juhid uſaldaſid koonduslaſi liialt, ſee laul on nüüd läbi ja muus aſjas uſaldan ma meie juhte täielikult. „Kui teed ſa ennaſt ſulaſeks, jääd kõigil jalgealuſeks," ütleb ſalmike. Meie endid ſulaſeks ei tee. Teine ſalmike teab tõendada: „Kui teed ſa endaſt iſanda, ilm ſind ei näe heameelega." Wäikſe maailma peale waatamata mina teen ennaſt iſandaks. Põllumees jääb Eesti peremeheks ja ta tulewiku walitſejaks. Elagu Eesti!

Kestwad kiiduawaldused ſaadawad kõnetoolilt lahkuwat kõnelejat, nagu hiljem kõiki teiſigi.

Selged ja auſad ſihid.

Takiſtuſi ja wõrgutuſi on wiimastel päewadel meie teele weeretatud, ütleb S.-Kõpu ſaadik A. Hammer Wiljandimaalt. Meile on öeldud, et teie kongress on 24. juunil, mitte ſiis, kui ſeda peab Päts. See jutt ei ſuutnud meid panna kõikuma. Põllumehed on ſee algjuur, kuſt on wõrſunud need mehed ja lehed, kes meid nüüd püüawad meelitada ja meile takiſtuſi teele weeretada. Täna on meie õige kongress, meid on ſiin ſaal tulwil täis, kuid maal on meid weel küll ja küll. Wõib olla läheb nüüd omawaheliſeks wõitluſeks, kuid wõidab ikka ſee, kel ſihid ſelgemad ja waated auſamad. Meie pooldame K. Pätſi ja meie juhtide ſihte, need on ſelged ja auſad, ütleb kõneleja kiiduawalduste ſaatel.

Kuremaa ſaadik Martinſon Tartumaalt ütleb, et tal alguſeſt peale oli tunne, et koondus ei tulnud ühinema mitte puhta ſüdametunniſtuſega. Ja nüüd nad teewadki kaaſa tantſu kuldwaſika ümber. Kõneleja toob rea näiteid, kuidas koonduslaſed üht lubanud ja teiſt teinud, lüües nüüd käega oma enda õhutuſel wastuwõetud otſustele ja nimetades neid „külareſolutſioonideks, mida ei prugi täita." Kirjeldab kooſolekut, kus ta teinud ettepaneku, et põllumehele garanteeritaks 150 ſenti wõi kilogrammiſt. Siis tuldud tema juure ja öeldud, et mis 150, nõuame 350 ſenti. Kõneleja jäänud aga oma ettepanekti juurde ja kooſolek kiitnudki ſelle heaks. Nüüd on need 350-ne mehed walitſuſes, miks nad ſiis nüüd iſe ei anna ſeda, mida õhutaſid nõudma... Koonduslaſed ei kaitſe meie huwiſid, ütleb kõneleja. 51 kogumeeſt olgu riigikogus, 51 koonduslaſt oleks riigile õnnetuſeks! Ülejookſikud on nagu peremehed, kes jookſewad ära taluſt, kui põld ikaldab. Tuleb kanda hoolt ſelle eeſt, ütleb kõneleja lõpuks, et kriiſi tagajärjel enam ükski talu tulewikus okſjonile ei läheks.

Omad inimeſed on ſiin koos.

Tulin ſiia raske ſüdamega, ütleb Rägawere ſaadik Mikael Wirumaalt. Wiſt mitmed teiſedki. Põhjuſeks ſellele oli walitſuſe kriis, rahwahääletuſe läbikukkumine, lõhenemine. Kui palju on neid, kes endistele tõekſpidamistele truuks on jäänud, küſiſin endalt?

Mäletan, pidaſime peale ühendamiſt Wirumaa kongreſſi. Olime ſeal koos nagu ſead ja haned. Karjuti, hüüti ja iſegi röögatati kõnelejaile, kes eſitaſid meie tõekſpidamiſi. Siia tulles nägin rahwakogu, ſuuremat kui kunagi enne. Ja jälle walitſemas mõiſtlik rahulik olek, kodune õhkkond. Omad inimeſed on koos.

Miks ſekeldati ſeal ülal rühmas nii kaua ja waieldi. Oleks wõidud kutſuda kokku kongreſſid ja ſeiſukord oleks juba waremalt ſelgunud.

Meie ümbruſes, ütleb kõneleja, walitſeb kõige ſuurem hukkamõiſtmine wiimaſe walitſuſe kriiſi päraſt. Paljud lõid ſellepäraſt käega ega läinud enam hääletuskaſtigi juurde. Mittemillegi päraſt kukutati walitſus, kelleſſe rahwal oli uſku ja lootuſt. Ime ſiis, et ſee ei ärritanud ega wihastanud!

Seiſew weſi ſigitab uſſi.

Ühinemine, milleſt nii palju loodeti, pole andnud rahu, tähendab Suuremõiſa ſaadik Eſpenbaum Läänemaalt. Seiſew weſi ſigitab uſſi, jookſew weſi puhastab ennaſt, öeldakſe. Põllumeeste kogud on teinud häſti, et on püüdnud klaarida ummikuſſe jookſnud ſeiſukorda. Liitumislepingu kinnitamine on jäänud teostamata wastaspoole ſüü läbi.

Põllumeeste kogud pole iial tahtnud füüſiliſe jõuga wõimu oma kätte wõtta, waid ſelgete kawade ja ſihtidega ſaawutada poolehoidu. Koondus talitab küll aga otſe wastupidiſelt.

Hoop ülejookſikutele.

Raikküla ſaadik Wõmma Harjumaalt teatab koduwalla põllumeeste nimel, et üksmeelſelt kiidetakſe heaks üleriikliſe põll. eſituſe 6. mai ſeiſukohad. Selgitab ſiis, missuguste pahatahtlikkude nõkſudega koonduslaſed on alanud oma unristamistööd Harjumaa eſinduſes ja kuidas ajajookſul on paljastunud nende ja ülejookſikute pale. Wiimaſed kahtlemata andſid hoobi Harjumaa põllumeeste liikumiſele, kuid ſelleſt me ſaame jagu, ütleb ſaadik kindlalt.

Nad murdſid rahwa uſalduſe.

Poolteiſt aaſtat tagaſi pidaſime niiöelda pulmapäewa, tuletab Sauga ſaadik Nikolai Pärnumaalt meelde wanu aſju. Kogud olid peigmeheks, koondus — pruudiks. Nüüd näeme, et nõrgem pool — noorik — pole ſuutnud ühiſtele põhimõtetele truuks jääda. Truuduſemurdmiſele liſaks ta meelitas ära ſeitſe nõrgema looduſega ſulaſt.

Naerulagina ſaatel kuulawad ſaadikud ſeda tabawat wõrdluſt. Kõneleja jatkab:

Ülejookſikud pole murdnud mitte ükſi erakonna uſalduſe, nad on murdnud ka rahwa uſalduſe. Ning rahwa käes on wõimſam ſõjariiſt — walimiſe ſedel. Selle relwa pöörab ta nüüd nende härrade wastu.

Meie oleme lihtſõdurid, ütleb kõneleja, ja meil on tublid juhid, kellede järgi tahame ſammuda. Ja hukkamõiſtetawad on katſed heita warju K. Pätſule, kes on meie lugupeetuim riigimees.

Lõpuks kõneleja puudutab hädaabitööde korraldust.

Niiſuguſt meeſt meie enam ei anna.

Rööste elatanud ſaadikul Polakeſel Wõrumaalt on midagi ſüdamel, kui ta astub kõnetooli. „Tahan eſineda kahetſuſe ja wabanduſega", ütleb ta, „ſeſt meilt on pärit ſee peakomiſtuskiwi, mis meie ridu on ſegamini löönud. Meie oleme ſelle teile andnud. Nüüd me aga jälle koondame oma read ja oleme kindlas uſus, et niiſuguſt juhti me põllumeestele enam ei anna."

Ta oli lööpiwa ja edewa iſeloomuga.

Lõbuſa meeleolu oma humoorika kõnega loob Undla ſaadik Treial Wirumaalt, kes leiab, et tuleb ikka ära etteheide juhtidele, kes rajaſid wäärabielu koonduſega. Kuna kõik muud algatuſed on ikka tulnud alt — põllumehe juureſt üles juhtide juurde, ſiis ſee oli algatus, mis aruſaamatul kombel hakkas ülalt allapoole tulema. Ja ſee oligi eſimene ebaõnnestumine.

Hea weel, et õigel ajal roopasſe tagaſi ſaadi.

Eks olnud minagi pulmapidu pidamas Wirumaal, jutustab kõneleja. Julgeſin ſeal arwamiſt awaldada, et kas ikka on ſee paar ka ſobiw. Teemant ütles ſiis mulle, et ſina oled ikka weel noor mees, ära tule wanemaid õpetama. See on ſul puhas jonn, Kahju, et auwäärne hallpea oma wanas eas oli ſattunud wõrgutajate lõõga. Eks teinepool olnudki lööpiwa ja edewa iſeloomuga ja oli põhjuſt küllalt kahelda, kas kogude wanapoiſs ſuudab niiſuguſt pidurdada. Ja eks ta hakanudki üleaiſa lööma, ſeletab kõneleja naerulagina ſaatel.

Üks wähemalt on hea: kadunud on meie ſeaſt weſiwõſud. Ja oleme jälle jõudnud oma auſa poliitiliſe ſeiſukoha juurde tagaſi.

Katſetajad pole weel meiſtrid.

Meie ümber on ammu lipitſenud need, kes tahawad kukutada krooni, ütleb Wastemõiſa ſaadik Johanſon Wiljandimaalt. On hakanud meid meelitama ka wabaduſſõjalaſed. Eſimeſed näeks heameelega, et olekſime nende wõrgus. Wiimaſed aga tahawad alles katſeid teha, katſetajad aga pole iialgi meiſtrid. Pole kohaſemat ega õigemat riigi aſjade ajajat kui meie endi eſindus.

Kahepaikne element kõrwaldatagu!

Kohapeal tuleb jatkata kahepaikſe elemendi kõrwaldamiſt kogudeſt, nõuab Jõgiſoo ſaadik Kasterbuſh Läänemaalt. Ülejookſikud märgitagu kõik üles musta nimekirja, et oleks teada, kes nad on. Põhiſeadus tuleb muuta ja maksma panna. Keda walida preſidendiks, küll ſeda juba eesti põllumees teab.

Põdrangu ſaadik Waakman Wirumaalt juhib tähelepanu mõnele wäärnähtuſele, mis tulnud ilmſiks maakorralduſe alal.

Põllumees ei tohi kaotada töötahet.

Noor ſaadik Rooſental Suure-Kõpuſt Wiljandimaalt peab hoogſa kõne ja awaldab arwamiſt, et meie majanduskriiſi pehmendamiſeks on weel wõimalus ühte-teiſt teha. Tuleb pöörduda käſitöö juurde tagaſi. Wabrikutöö on ülekohtuſelt kallis. Külaſepp teeb näiteks äkke parema ja odawama kui ſee on wabrikuſt ostetu. Bilansſide wõltſimiste waral direktorid ſaawad kõrwaldada oma taskuſſe ülekohtuſelt ſaaduste pealt lõigatud miljoneid kroone. Maal ja linnas töötawate inimeste palkade ſuhe on ebanormaalne. Töötud tuleb maale juhtida, wäljaminekud kärpida, tööstusſaaduste hinnad alla wiia.

Karkſi mehed on öelnud, et nende nõudmiſeſt on Pätſi walitſus 90% täitnud. Mis on ſiis need ülejäänud 10%? Need on Karkſi meeste wõlad! Wõlgade kustutamine oleks ülekohtune nende wastu, kes wõlgaſid ei teinud. Wõi ſiis jälle tuleks wõlgade kustutades ka neile, kes wõlga pole teinud, ſama wõrra toetuſt anda. Kui pole kukil okſjonihirmu ja wõlad korraldatud, ſaab põllumees raskusteſt üle.

Maa ſeiſukord on weel kriitiline. Tagawarakapital kulub. On hädaohtlik, kui põllumees kaotab töötahte. On tarwis kõwemat käit. Kolmas kord ei tohi põhiſeaduſe parandamine enam läbi kukkuda.

Walmiſtatagu täpſed kawad ja tuldagu nendega kohe rahwa ette. Kui need ſiſaldawad kokkuhoidu, tuleb rahwas kaaſa.

Kuidas on lood Einpauliga?

See küſimus huwitab Undla ſaadikut Saagat, kuna juſt Wirumaa olnud üle külwatud otſtarbekohatute meiereidega. Kelle poolt anti nüüd korſtnasſe kirjutatud miljonid ja miks ei kontrollita, kuhu nad maeti.

Küſimuſele wastab kohe rkl. Tupits, kes ſeletab, et olemaſolewatel andmetel on tegewuſe lõpetanud Einpauli äri ſaanud ühelt riigi wastutuſel töötawalt rahaaſutuſelt umbes 68 miljonit laenu, mida ta tagaſi maksta ei ſuuda. Kahjud jääwad ſeega riigi, rahwa ja maksumaksja kanda. Kes on ſüüdi? Põllumehed nõudſid ſelle ſelgitamiſeks riigikogu uurimiskomiſjoni. See nõudmine lükati tagaſi keskerakonna, aſunikkude ja ülejookſikute häältega.

Nende warjugi ei näe warsti enam,

ennustab Haaslawa ſaadik Päiw Tartumaalt, kõneledes ülejookſikuteſt, nendeſt põllumeeste endisteſt eſindajateſt, kes wahetaſid oma ſeiſukohad nagu kindad. Pahameel nende üle maal on ſuur, ütleb ta. Ka aſjatu walitſuſe-kriis ſünnitas paksu werd ja tülitſemine ühiſes rühmas tegi inimeſed närwiliſeks. Nüüd on hea, et õhk jälle on puhas.

Wäliswilja ei tohi ſiſſe lasta.

Abja ſaadik Margus Pärnumaalt kinnitab ka omaltpoolt, et lahkuminek koonduſeſt on aina heakskiitmiſt wääriw. Töötame nüüd endiſes ſuunas edaſi, ütleb ta, jääme ſelle poliitika juurde, mida ajas K. Pätſu walitſus.

Kõneleja nõuab, et ei lastaks ſiſſe wälisniſu ega turule odawahinnaliſt rukiſt, mis rikuks hinna.

Iſamaaluſt on wähe,

leiab Kawastu ſaadik Mägi Tartumaalt. Sellepäraſt poliitikagi kipub muutuma auſaſt mänguſt mustaks, inetuks. Iſegi põllumeeste kogude erakonna aus nimi tahetakſe ära warastada. Meie, põllumehed, peame jälle hakkama kaswatama iſamaaliſt waimu. Kui terwe rahwas ſelleks oma jõu rakendab, ſiis wõime Eesti teha iſegi paradiiſiks.

Miniſtrite kolmekuu palk.

On ülekohtune, leiab Kiiti ſaadik Tiido Wirumaalt, et miniſtrid ametiſt lahkudes ſaawad 3-kuu palga tagantjärele ja et nii makstakſe palka mitmele walitſuſe kooſſeiſule korraga. Seda olukorda tuleks parandada. Edaſi nõuab ta, et põllumehed ei annaks enam ühtegi häält koonduslastele ja ülejookſikutele.

Rkl. A. Jürman tähendab ſelgituſeks, et tema juba K. Pätſu walitſuſe ajal majandusminiſtrina teinud ettepaneku lõpetada 3-kuu palga maksmine lahkuwatele ametnikkudele, nii ſiis ka walitſuſe liigetele, kuid ſee lükati tagaſi.

Reſolutſioonid wõetakſe wastu.

Informatſiooniks ja korduniste ärahoidmiſeks A. Jürman teeb ettepaneku kuulata ära ettepandud reſolutſioonid. Tehakſe ettepanek ja ainult 3 hääle wastuſeiſmiſel otſustatakſe reſolutſioonid kohe ka wastu wõtta.

Rkl. M. Martinſon kannab ette meie lehes teiſal toodud reſolutſioonid, mis enamikus ühel häälel kiiduawalduste ſaatel wastu wõetakſe, ainult paarile hääletawad 1—2 inimeſt wastu. Paljud ſaadikud tõuſewad püſti, et näha neid kahte wastuhääletajat oma ſilmaga. Need on kaks noortmeeſt, kes ka oma eſinemiſega hiljem kongreſſi riiwawad.

Juhataja A. Tupits tänab kongreſſi ſaadikuid reſolutſioonide wastuwõtmiſel ülesnäidatud täieliku üksmeele eeſt.

Koonduſe walel on lühikeſed jalad.

Keegi on kooſolekule toonud koonduſe abihäälekandja „Uudislehe" wärſke numbri. Seal kirjutatakſe, et põll. kogude kongreſſiſt wõtwat oſa poolſada (!) liiget. See teade loetakſe kongreſſile ette ja rohkem kui tuhat põllumeeſt kuulewad oma kõrwaga, kuidas koondus waletab. Kostawad hüüded: „Häbi neile! Maaleht wasſib ja luiskab niiwiiſi alati!"

Koduwäimehe waim.

Järgmiſena kõneleb Helme ſaadik Wiſter Walgamaalt. Ta kahetſeb, et mustamaski aſjad on toodud nüüd ka maale. Seletab, kuidas koonduslane Söster teinud ſalakawalaid käike ja püüdnud tõmmata oma poole. „Söster tunneb ainult koduwäimehe waimu, mitte ſeda õiget „peremehe waimu", ütleb kõneleja. Ta tähendab lõpetades, et Walgamaa ſaab warſti ſammuma kindlalt wanapõllumeeste wanades radades.

Majesteet on haige,

ütleb Saue ſaadik Sorro Harjumaalt, ſellepäraſt meid ſiia kokku kutſutigi. Majesteet purjetas preſidendi lipu all otſe peaga wastu „rahwusliſt" müüri. Põllumeeste eſitus oleks wõinud ſeda peapõrutuſt ära hoida ja juba waremalt meie nõu küſida.

Kõneleja kurdab, et meie wõiwäljawees pole waremalel aegadel kõike tehtud, mis waja oleks olnud. Ingliſe turg on jäetud täieſti ſiſſe töötamata.

Lõpuks Saue ſaadik kurdab, et põllumeeskond on killunenud. Pole paremalt pahemale ühtegi erakonda, kus poleks põllumehi kaaſa hääletamas. On waja üksmeelt põllumeeste peres.

Keegi ei kahetſe, et neiſt lahti ſaime.

Jäärja ſaadik Grents Pärnumaalt tähendab rahulolles, et nüüd on kongreſſil jälle wanad ja lugupeetud näod. Eelmiſel kongreſſil oli wäga imelik näha iſegi juhatuſe laua taga wõõraid näguſid. Arwan, et keegi ei kahetſe, et neiſt lahti oleme ſaanud, ütleb kõneleja kiiduawalduste ſaatel.

Mõnede ametnikkude palgad on liiga ſuured, leiab kõneleja, ja awaldab ſoowi, et need wõetaks kärpimiſele. Uudiskohtade loomiſel tuleb tingimata ſilmas pidada, et need aſutataks ſinna, kuſt on loota, et neiſt ſaawad põllumaad, mitte aga kiwikünkastele ja ſoodesſe, kuſt neiſt pole mingit tulu.

Oma õiguſi me ära ei anna.

Nii ütleb Keila ſaadik Alter Harjumaalt ja ſeletab, et jääwad endiſelt wanapõllumeeste ridadesſe. Kõneleja arwab, et põhiſeaduſe muutmine ka kolmandat korda läbi kukkuda wõib, kuna tema arwates meie wajame wõimu, mis tõeſti oleks kindel ja püſiw. Meie kolletama löönud roheline wärw ſaab täna weidi kastetud, ja wihm, mis wäljas ſajab, on meile heaks tähiſeks — õnnewihmaks!" hüüab ſaadik.

Kaks äraekſinut.

Sõna ſaab nüüd Liiwak, Aruküla Peningilt Harjumaalt, noorukene ſaadik kongreſſil. Ta püüab kuidagi leida õiguſtuſt ülejookſikutele. See ei meeldi teistele ſaadikutele ja noormehele hüütakſe wahele. Noormees jääb toppama, läheb tulipunaſeks, näole tekib nutuilme. Eſiridadeſt hüütakſe: „Räägi edaſi poja! Ütle kiireſti ära, mis ſul on!" Nüüd noormees püüab ſeletada, et Roobergille ei ſaa keegi pahaks panna, et ta oſtnud ratta täitwalt (Naer).

Ülejookſikute nimede nimetamine tuletab kongreſſile meelde waluſaid aſju ja noormehele hüütakſe, et ta teeks paremini, kui lõpetaks.

„Aruküla põllumeeste ſeiſukohad..." püüab noormees edaſi ſeletada, kuid ſaadikud ei taha ſeda kuulda. Soowitatakſe tal minna iſa juurde, kes annaks weidi urwaplaaſtrit. „Ära wiida aega, tule ära!" hüütakſe. Naerulagina ſaatel lahkub noormees kõnetoolilt. „Wiige Roobergille terwituſi!" hüütakſe talle järele.

Teine äraekſinu.

Kõnetooli astub nüüd Michelſon Lagedilt, Harjumaalt, mees, kes ühes eelpoolnimetatud noormehega reſolutſioonidele wastu hääletas. Pahameeleſwäljendused ſaadawad ta kõnetooli ilmumiſt. „Tulewal pühapäewal kõnelge!" hüütakſe talle.

Juhataja rahustab kongreſſi. Kui aga kõneleja kongreſſile ette heidab ühtmeelt reſolutſioonide wastuwõtmiſel ja ſeletab, et lahkuminek koonduſega ſündinud tühiſtel põhjuſtel, tekib kongreſſil pahameeleawaldus kõneleja wastu.

Pahameele hüüete ſaatel lahkub ſõnawõtja kõnetoolilt.

A. Jürman ütleb nüüd, et kõigil on ſelge, et lahkuminekuks koonduſega olid olulised ja ſüüliſed põhjuſed, mitte tühiſed, nagu ſee kõneleja püüdis ſeletada. Need kaks noortmeeſt teeksid häſti, kui nad oma mõtteid kongreſſile peale ei püüaks ſuruda. Kongress on üksmeelſelt wastuwõetud reſolutſioonis ſelle küſimuſe kohta oma ſõna öelnud.

„Wõta oma woodi ja kõnni!" hüütakſe ſaaliſt lahkuwale noormehele järele.

Kimpwalimine kadugu!

Iſikuwalimiſe põhimõtet tuleb toonitada, nõuab Weliſe ſaadik Harnak Läänemaalt, ſeſt meie ſenine kimpwalimine annab halbu tulemuſi ja wiib riigikokku eſindajaid, keda rahwas pole walinud ega walida tahtnud. Kui tulewikus minnakſegi mustamaski meestega, ſiis olgu ikka kindel wahe. Põllumeeste kogud ei kaota karwawäärtki, ütleb kõneleja, kui jääwad alati oma kindlate nõudmiste juurde.

Kõnelejale wastates kindral Soots tuletab meelde, et iſikuwalimisteſt on ka waremail kongreſſidel kõnet olnud ja et põllumeeste kogude rühm niihäſti riigikogus kui ka komiſjonis on teinud ettepanekuid iſikuwalimistele üle minna. Kuna teiſed rühmad ſeda nagu tuld kartſid, ſiis arwaſid põllumehed, et ainuükſi ſelle päraſt ei maksa olla põhiſeaduſe muutmiſe kawa wastu, pealegi kus neid küſimuſi hiljem ikka on wõimalik üksikuna rahwahääletuſe teel maksma panna.

Teretulemaſt auſatele aſunikkudele.

Wanad põllumehed on kõik ſiia ilmunud, märgib Rakwere ſaadik Grünfeldt, kuid ka aſunikke on tulnud meie ridadesſe. Kui tulewad ka edaspidi auſad aſunikud, kelle ſihid ja ideed ſamad nagu meilgi, ſiis ütleme neile tere tulemaſt. Kuid nende ſoow olgu kindel ja mehed olgu tõſiſed.

Kõneleja märgib, et K. Pätſu walitſuſe ajal rahwa uſaldus rahaaſutuste wastu hoogſalt tõusnud, praegune aga on uue hooga tekitanud umbuſaldust. Ja lõpetades tähendab, et Jumala õnnistus wihma näol on oſaks ſaanud meie kongreſſile. Ehk oleks ſeegi ennem tulnud, kui olekſime kongreſſi warem kokku kutſunud.

Mõte tulgu maalt.

Kadungu põllumeeste killustamine, arwab Haljala ſaadik Lindebaum, ſeſt niihäſti maatööline kui ka omanik ſammugu koos maa huwide eeſt. Kõige õnnetum ſamm põllumeeskonnas Eesti iſeſeiſwuſe ajal oli Kösteri poolt oma erakonna aſutamine.

Juhid peawad tulewikus tõſiſelt katſuma maa meeleoluſid taibata, ſiis jääwad ära ſegaduſed. Haljala põllumehed tahawad, et mõte ſaaks ikka alguſe maalt.

Edaſi märgib kõneleja, et mitte wabaduſſõjalaſed ei ſa kaſutada oma nimele põhiſeaduſe läbikukkumiſt. Rahwas hääletas wastu tõieſti teadlikult, kuna põhiſeaduſes polnud ette nähtud iſikuwalimiſi. Widagu ſee läbi, ning Köſtrid ja wabaduſſõjalaſed kaowad iſeeneſeſt.

J. Teemant paljastab koonduſe mängu.

Kestwate ja tugewate kiiduawalduste ſaatel tuleb nüüd kõnetooli Jaan Teemant. „Meil pole noorpõllumeeste wastu ſiſuliſelt midagi", ütleb ta kohe alul, „kuid meil on wastuwõtmatu ſee waim, mis koonduslaste ſuures walitſeb. Põllumeeste pere aga, olgu ta noor wõi wana, tulgu meiega ühes, kui ta pooldab meie waateid. Pole mingeid lahkuminekuid, meie käime käſikäes."

Eesti talumees on ſee, kes tõi kõik need ohwrid, mille tõttu ſai wõimalikuks ka noorpõllumeeste elu, märgib kõneleja edaſi. Aitaſime noorpõllumehe teadlikult jalgele. Wanapõllumees iſe on ſiiani elanud waeſelapſena. Waadake meie elumajaſid, aite, laute! hüüab kõneleja. Need on wiletſad ja lagunenud. Mis riik teha ſuutis, ſeda andſime nurinata oma nooremale wennale. Kui me nüüd näeme, et koondus meie nooremat wenda äſſitab meie wastu, ſiis oleme õiguſtatud küſima: Kas wõib kõlblus weel ſuuremal määral langeda? (Tormiliſed kiiduawaldused). Kui nõudſime ſuurte kulutatud ſummade kohta aru, kui nõudſime aktſiaſeltſide rewideerimiſt, wälismaale wiidud kapitalide regiſtreerimiſt, ſiis oli koondus ſelle wastu ja läks ühes keskerakonnaga. Ja nüüd nad tulewad ſala-taja ja ſoſiſtawad, et meil wanapõllumeestel olewat waranduſed wäljamaal. Samad koonduslaſed, kes olid oma naiste ſeljataga, kui loodi riiki ja tehti tööd.

Kas ſee pole korruptſioon, kui mõned noorukeſed — wõib olla et neiſt kunagi alles mehed tulewad — walitſuſe loomiſel wiimaſel minutil lähewad üle kohtade päraſt! Waadete päraſt on ſeni wõideldud, nüüd aga on miniſtrikohad ſaanud kauplemisobjektiks.

Meie ei tohi lubada, et praegune walitſus, kel ei ole rahwa uſalduſt, wõiks ametisſe jääda, ta peab ära minema! (Brawoo-hüüded.) Mitte wõimuahnuſe päraſt ei nõua meie ſeda, waid olukorra päraſt, milles Eesti praegu wiibib niihäſti poliitiliſelt kui ka majanduslikult.

See rahwas ſiin on walwel Eesti riikluſe ja waba Eesti eeſt! (Kauakestwad brawoo-hüüded, käteplagin).

Auawaldus K. Pätſile.

Üleriikliſe põllumeeste eſinduſe liige ſaadik Kook Raadilt teeb kongreſſile teatawaks, et eſindus on walinud oma aueſimeheks meie riigi looja ja põllumeeskonna juhi K. Pätſu. Teade wõetakſe wastu tormiliste kiiduawaldustega ning K. Pätſu austatakſe püſtitõusmiſega.

Saadik ſõjaſeaduſe maakonnaſt.

Roela ſaadik Sturm Tartumaalt ütleb kohe alguſes ära, et „olen ſealt maakonnaſt, kus ſõjaſeadus maksmas ja ei tohi wiſt palju rääkida, wõib olla kahtlustatakſe tagaſiminnes mind ka mõnes aſjas." (Naer). Saadik ſeletab, et rahwas ootab midagi uut. Läbikukkunud põhiſeaduſe muutmiſeſt paljud ſeda ei lootnud ja ütleſid „Oleme alati poolt pannud, paneme wahel ka wastu. Waatame, mis ſiis tuleb. „Riigikogu liikmete arw tuleb 50 peale wähendada, wõi kui neid on 100, olgu palk poole wähem. Palgad üldiſelt tuleks wähendada. Wilja ſiſſewedamiſt ei tuleks mitte lubada. Kõneleja lõpetab lauſega: „See jalg on ikka õigel teel, kes adra taga käib!"

Kuninga tütar ja poeg,

nii nimetati mõlemaid erakondi enne ühinemiſt, ütleb Harku ſaadik Ploompuu Harjumaalt. Ja ſeletati, et nagu kuningalapſigi, nii erakondigi ei laſe wanemad — juhid — kokku minna. Läkſimegi ſiis kokku ja nüüd oleme jälle lahus. Ning nii ongi parem.

Kõneleja tähendab weel, et Harjumaa eſinduſes on enamus ikka wanapõllumeestel.

Kudina ſaadik Karma Tartumaalt kiidab ſamuti heaks juhtide ſammud ſelles aſjas ja nõuab põllumeeste kogudelt endiſelt kindlat ja julget põllumeeste huwiſid kaitswat poliitikat.

Anname au ja julguſt!

Wiimaſena kõneleb Ulila ſaadik Koff Tartumaalt. Ta ütleb, et on ſiia tulnud, et wana põhja kinni pidada! „Meie wana nimi peab alles jääma!" hüüab ta. „Suur ſumm töötab alati halwasti, olgu meie eſindus wäike, aga tüſek. Kõik on meie poolt," ütleb kõneleja, „wihma tuli, põld kaswab, liikmeid ja toetajaid tuleb meile juurde. Anname au ja julguſt oma juhtidele!"

Sellega on läbirääkimiſed läbi. Sõnaſoowijaid enam ei ole.

Konſtantin Pätſi lõpuſõna.

Suur on põllumeeste liikumiſe elujõud!

Kongreſſi lõpuſõna ütleb Konſtantin Päts. Ta wõetakſe wastu tugewate kiiduawaldustega ja püſtitõusmiſega. Ning ſuurima tähelepanuga kuulab ſaalitäis põllumeeste eſindajaid igaſt maanurgaſt.

„Meie kõige ſuurem, hoorikas, jõuküllane kongress on oma tööga lõpule jõudnud", algab K. Päts. „See kongress oli wajalik ſelleks, et me iſe ennaſt ära tunnekſime, et me teakſime, kes me oleme, mis me tahame, kuhu läheme!

Wõib olla arwaſid mõned, jatkab kõneleja, et lähen õige waatan, palju neid ſeal weel koos on. Wastasrindki ſõandas kirjutada, et ainult poolesaja ümber. Ja kuigi põud ja teiſed mured meie ſüdameid kurbuſega täitſid, meie tulime kokku ja meid on rohkem kui kunagi waremalt. See näitab, kui ſuur elujõud on meie põllumeeste liikumiſes alles, waatamata kõikidele raskustele.

Mis me ſiis oleme, kas ainult wäikeſed tööliſed maapinna koore kallal, ilma waimliſe ja hingeliſe ſiſuta? Ei! Meie liikumine põhjeneb meie hingedes. Kes astus wabaduſtihkawa rahwa etteotſa, kes ajas eſimeſi waguſid meie riikluſe põllul, kellele rääkis Jakobſon ja kelle eeſt ta astus wälja? Eks ole ſee põllumees, tema õlgadel on ſeiſnud kõik ſuured liikumiſed ja ſündmuſed.

See koormate kandmine, ſee kohuſetunne on aaſtaſadade wältel juurdunud meie hingeellu. Kus on tarwis rahwa eeſt wälja astuda, ſeal on ikka põllumees ſee pidanud olema.

Oma turjaga, oma käte jõuga oleme ehitanud waba kodu. Kui nüüd tulewad inimeſed, kellele kõik on kätte muretſetud, kes aga oma hääli müüwad nagu hinnakirja järele, ſiis ei ſobi ſee wanapõllumeeste hingeeluga. Ei ſobinud ka wanapõllumeeste kooſtöö nendega, kel pole kohuſetunnet. Nad on meile wõõrad. Kui nad tahawad lämmatada meie liikumiſt, wõtta meie õiguſi ja luua käskuſid jagaw kindralſtaap, ſiis ütleme meie kindlasti: meie ei anna ära oma õiguſi ja oma roheliſt lippu ei painuta meie ühegi teiſe organiſatſiooni ees!

Pühas kirjas on öeldud: müü oma kuub ja tõmba mõõk, kui tarwis on wõidelda. Ka meie oleme walmis tegema ſedaſama. Meil pole kunagi olnud puudu julguſeſt, alati astume wälja oma õiguste eeſt.

Suur, wägew põllumeeste organiſatſioon on täna oma elujõudu näidanud. Seni kui need teiſed ei taha leida meiega hingeeluliſt ühtluſt, pole meil wõimalik nendega ühes minna. Meie pole tülinorijad," hüüab kõneleja, „aga kui rahu ei ſaada auſal wiiſil, ſiis ütlen ma, meil jatkub weel tuld wõitlemiſeks! Ja wõitluſed olgu puhtad, ideeliſed. Ning waenlane tulgu wälja ja olgu aus."

Kõneleja jatkab oma kõnet, mis korduwalt katkestatakſe tormiliste käteplakſutamistega: Meie lähme nüüd koju tundega, et wanapõllumeeste kogu on ühtlaſem kui kunagi warem! Meie teame, et meil ſeiſawad ees rasked ajad. Kuid need pole ſuuremad, kui olid ſiis, mil lõime oma riigi. Lootus, uſk tulewikku ja armastus oma riigi wastu wiiwad meid edaſi!

Wägew lõpulaul.

Liigutatult kuulati K. Pätſi kõnet. Paljud kongreſſi wanemad ſaadikud pühkiſid wargſi ſilmi ning liigutus haaras ka kõneleja eneſe. Nagu üks mees tõuſis kongress, kui K. Päts tegi ettepaneku lõpetada kongress traditſiooniliſe lauluga „Eestimaa mu iſamaa". Wõimſalt kõlaſid wägewa laulu helid „Estonia" kontſertſaalis. Siin laulſid põllumehed ja otſe uſutunniſtuſena ja tõotuſena kõlas lõpuſalm: „Truuks jääme iſamaale wiimſe weretilgani!"

Meeleawaldus.

Kongress, ſama wägew ja wõimas kui üksmeelne, oli lõppenud. „Elagu meie juhid!" hüüti korraga ſaaliſt. Kostis wägew elagu-hüüd ja waimustatult lauldi kolmekordne elagu. Lasti elada üksikult põllumeeskonna juhtiwaid tegelaſi. Salkkond agaramaid hüppas lawale ja elagu-hüüete ſaatel tõsteti kätele K. Päts, A. Jürman, J. Teemant, J. Soots ja A. Tupits.

Saalis aga ſeiſid ſaadikud koos ja nagu kahju oli neil lahkuda ſiit, kus nad üle hulga aja jälle kord olid ſaanud oma ſüdamelt ära öelda, mis ſeal ammu pakitſemas. Aegamööda alles lahkuti ja ſaalis waibus kõneſumin, mis aga weel tükk aega kestis kõrwalruumides ja all.

Usteſt walgus uuliſale rahulolewate nägudega ſaadikuid. Neid terwitas wärske ja karge õhk ning kõik tunnuſed tõendaſid, et oli esmakordſelt paarikuiſe põua järele tulnud wihm, mille järele oli jannunud põld ja weelgi rohkem põllumees.

Kahekordne ſuurpäew oli 18. juuni põllumehele!

8. üleriikliſe põllumeeste kongreſſi otſuſed.

Kongreſſil wõeti ühemeelſelt wastu alljärgnewad otſuſed:

Arutanud põllumeeste kogude ja aſunikkude koonduſe wahekorda, 8. üleriikline põllumeeste kongress leiab, et nimetatud kahe erakonna ühinemine pole kahjuks annud loodetud tulemuſt. Seepäraſt peab põllumeeste kogude ajalooliſelt wäljakujunenud organiſatſioon, mis Eesti riigiga koos tekkinud, ſuureks kaswanud ja tugewaks ſaanud ning tagajärjekat wõitluſt pidanud maarahwa ja terwe Eesti riigi kaſuks, ka edaspidi jääma alles iſeſeiswana ja jatkama endiſe wiſaduſega oma ſeniſt tööd. Kongress kiidab ſelles mõttes heaks üleriikliſe põllumeeste eſituſe täiskogu 6. mai otſuſed põllumeeste kogude organiſatſiooni iſeſeiswaks jätmiſe ning erakonna ſiſemiſe korra aſjus ja iſeſeiswa põllumeeste kogude rühma uueſti ellukutſumiſe riigikogus. Kongress leiab, et üleriikliſe põllumeeste eſituſe täiskogu ja juhatus on õigel ajal ning wiiſil wälja astunud põllumeeste kogude erakonna alalhoidmiſe huwides. Seejuures kongress annab üleriikliſe põllumeeste eſituſe juhatuſele õiguſe ſõlmida liidu wahekord aſunikkude koonduſega, kui aſunikkude koondus ſeda omaltpoolt ſoowib ja on nõus lõpetama igaſuguſed waenuawalduſed põllumeeste kogude erakonna ja tegelaste wastu ning teostama auſameelſet ja otſekoheſt kooſtööd kogu põlluharijate pere ja riigi huwides. Kongress tunniſtab tarwilikuks põllumeeste kogude organiſatſiooni puhastamiſe wõõrasteſt olluſteſt ja täieliku diſtſipliini maksmapanemiſe erakonnas ning annab ſelle ſihiga üleriikliſe põllumeeste eſituſe juhatuſele õiguſe astuda kõiki tarwilikke ſamme diſtſipliinirikkujate wastu kuni wäljaheitmiſeni erakonnaſt. Kongress mõiſtab hukka põllumeeste kogude wana auſa nime tarwitamiſe üksikute erakonnaſt lahkunud tegelaste ja kogude poolt. Kongress leiab, et ka ſel korral, kui ſee wähemus peaks aſutama uue erakonna, ſiis ſellel erakonnal ei ole mingiſuguſt õiguſt põllumeeste kogude nime peale, kuna tähendatud wähemus on lahkunud kõige raskema wõitluſe ajal põllumeeste kogude ridadeſt. Seega on nemad ka lahti öelnud ſelleſt auſt, mis põllumeeste kogude nimi eneſega kaaſa toob.

Kongress awaldab täit lugupidamiſt ja poolehoidu põllumeeste kogude eſitajatele riigikogus ja eelmiſes walitſuſes, kes eesotſas K. Pätſiga ſuutſid praeguste raskete olude ja piiratud wõimaluste juures teostada terwe rea põllumeeste nõudmiſi. Kongress awaldab lootuſt ja ſoowi, et põllumeeste kogude eſitajatele läheb korda ka tulewikus töötada ſamaſuguſe eduga riigi ja põllumeeste huwides.

Kongress mõiſtab hukka praeguſe keskerakonna ja aſunikkude koonduſe koalitſiooni katſe riigikogus läbi wiia ſeaduſt, mille aluſel oleks wõidud ilma rahwaeſituſe teadmata maha kustutada ſajad miljonid riigi raha, mis on antud üksikutele ſuurettewõtetele. Samuti awaldab kongress pahameelt, et ſama koalitſioon lükkas tagaſi uurimiskomiſjoni walimiſe ſamade aſjade ſelgitamiſeks ning ei wõtnud wastu K. Pätſi walitſuſe poolt wäljatöötatud aktſiaſeltſide rewideerimiſe ja kapitalide wälismaale wiimiſe keelu ſeaduſt.

Silmas pidades, et põhiſeaduſe muutmiſe katſe on juba kaks korda nurjunud, kuid wajadus põhiſeaduſe parandamiſeks on ſuurem kui kunagi warem, kongress leiab, et põllumeeste kogude erakond, kes on algatanud põhiſeaduſe muutmiſe mõtte, ning wiſa ja järjekindla ſelgitustööga kannud ſelle laialdaste rahwahulkade teadwusſe, peab jatkama endiſe wiſadusega wõitluſt põhiſeaduſe muutmiſe kaſuks. Kongress wolitab üleriikliſe põllumeeste eſituſe juhatuſt astuma kõiki tarwilikke ſamme põhiſeaduſe muutmiſe läbiwiimiſeks, et riigi ja rahwa elu ſaaks juhitud õigetesſe roobastesſe ja et kaswaks uſk ja lootus eesti rahwa parema tulewiku wõimalusſe.

Eelmiſe walitſuſe poolt algatatud põllumeeste awitamiſt tuleb energiliſelt jatkata. Niikaua kui kestab majanduskriis, tuleb põllumajanduſt toetada preemiate maksmiſega wõile, peekonile ja munadele, ja muude kaitſeabinõudega, et põllumajandus oleks tootmiswõimeline ja ſuudaks wõistelda wälisturgudel.

Terawilja kaitſet, mis põllumeeste kogude erakond ſuurte jõupingutustega on põllumehele kätte wõidelnud, ei tohi kaotada. Niſu ja muu terawilja ning jahu ſiſſewedu ei tule lubada. Piimatalituste wõrgu korraldamiſe ſeadus tuleb kiires korras ellu wiia ja piimaühingutelt kriiſiaaſtatel wõlataſumiſt mitte nõuda.

Töötud tuleb juhtida linnaſt maale ſiſekoloniſatſiooni ja muudele loowatele töödele. Tööraamatud tuleb ſiſſe ſeada ja tööta tööliste taſunormid rewideerida.

Kokkuhoidu riigi aparaadi, hariduſe, hoolekande j. m. kulude alal tuleb jatkata. Ametnikkudele ametiſt lahkumiſel makſetaw liſataſu tuleb kaotada. Kõrgemad õppeaſutuſed ja keskkool tuleb ümber korraldada wastawalt rahwa kandejõule. Oſa keskkoole tuleb ſulgeda, juhtides õpilaſed põllutöö- ja teistesſe oskuskoolidesſe.

Suitsupilw kattis Anna walda.

Põles Puiatu raba. Hädaohus oli ka küla. Paide tuletõrjujad kohal.

Ka mujal rabapõlemisi.

Wiimaste palawate ilmade tõttu on Järwamaal mitmel pool ſüttinud põlema rabad. Mõni päew tagaſi tekkis tuli Wäinjärwe wallas Punaſoos, mis põles mitu päewa. Ära põles ſoopinda mitme hektaari ulatuſes.

Samuti oli rabapõlemine Wäätſa wallas Suureſoos, kus tuli ſai alguſe turbawõtjalt.

Reedel ſüttis teadmata põhjuſel põlema Anna walla piirides aſuw Puiatu raba, mis põles 3 kilomeetri ulatuſes. Ära põles riigi kui ka kohalike elanike ſood umbes 600 hektaari ulatuſes. Tuld märgati eſiteks Puiatu külaſt üks kilomeeter põhjapool ſoos, kui tuli oli juba ühe-kilomeetriliſe laiuſe piirkonna omandanud. Tuli lewis ſuure kiiruſega ja tungis iſegi üle jõe teiſelepoole [illegible] alale. Tules hukkus oſa riigimetſa. Kohapeal tekitas tulikahju ſuurt ärewuſt, millepäraſt alarmeeriti kohalik, kui ka Paide tuletõrje. Paideſt ſõideti wälja weoautodega. Kardeti, et tuli wõib tungida ſoo ääres olewate talumajade külge ja kutſuda eſile ſuurema õnnetuſe. Õhtuks pandi tulele piir.

Kogu Anna wald elas tulekahju ärewuſes ja ſuitſupilw mattis kogu ümbruskonda. Kustutustööſt wõttis oſa ſaja inimeſe ümber.

Postijaamade maa rahwale.

Järwamaal jääb töötama 28 postijaamaſt 5.

Järwamaal on postijaamade likwideerimine lõpule jõudmas. 28 hobuſe-postijaamaſt jääb töötama ainult 5 — Tapa, Arawete (Kuriſoo), Koeru, Rake ja Paide (Mündi).

Likwideerimata on weel kolm postijaama: Piiometſa, Wahastu ja Kolu, kuid nende üleandmine põllutööminiſteeriumile ei ſeiſa enam kaugel. Neil päewil anti põllutööminiſteeriumile üle Alliku, Käru ja Laupa postijaamad.

Kõigi likwideeritud postijaamade maad läkſid wäljaandmiſele. Iga postijaama pidaja ſai normaaltalu, kuna ülejäänud maad jagati juurdelõigeteks, mõnel pool ka tööliskohtade ja eluaſeme kruntide loomiſeks. Samuti wähendati ka allesjäetawatel postijaamadele maad.

Postijaamade järele nii rohkelt, nagu neid oli, polnud enam tarwiduſt ja ſeepäraſt otſustas maawalitſus neid likwideerida. Mõnel postijaamal oli aastas ainult kaks-kolm ſõitu. Postijaamadel lasus ka postiwedu, kuid ſeda hakati juba mõni aeg tagaſi postiwalitſuſe poolt wälja andma.

Töötama jääwad postijaamad olid juba enne ilmaſõda, töötades n. n. riiutelkonna postijaamadena. Nende järele on ka tarwiduſt.

Kahe „Iwa" kanga päraſt 4 a. wangi.

Ellawere „ſamagonni" wabrikant ſüüpingil. — Ütles, et wekſel wõltſitud, läks aga 6 kuuks wangi.

Rahukogu ette on toonud ſüüpingile 4 naiſt ja ühe mehe Paide tarwitajate ühiſus „Iwaſt" waraſtatud kaks riidekangaſt. Wargus toimiti 1931. a. jõululaada aegu, kuid mõne aſjaoſaliſe tagaotſimiſe tõttu tuli protſeſs alles nüüd arutuſele.

Kangaste wargaks oli Marie Kellmann, elukoha järgi Tallinnaſt. Tema pole neiu enam õitſewates aastates. On warem ka warguſi ſooritanud ja peamiſelt kauplusteſt. Teiſed kaebealuſed — Walga naiſed Marie Ilmatſalu ja Julie Friedeberg ning abielupaar Paideſt — Johannes ja Adele Ühwerid — on kohtu alla ſattunud warguſe warjamiſe päraſt. Kõigi nende juureſt leiti waraſtatud riiet.

Peaſüüdlane M. Kellmann ſai raske karistuſe — 4 a. wangi. Marie Ilmatſalu, Julie Friedeberg ja Adele Ühwer mõisteti 3 kuuks wangi. Joh. Ühwer ſai aga õigeks, ei ſaadud tõendada, et tema oleks looſſe ſegatud. Küll leidis aga naiſe ſüü tõestamiſt.

Ellawere „ſamagonni" wabrikandile 2 kuud wangistuſt ja 1000 kr. trahwi.

Wäinjärwe wallas, Ellawere külas elutſ. J. Gaaſal, 26 a. wana, tuli wastuſt anda ſalawiinaajamiſe eeſt. See oli k. a. märtſikuus, kui Koeru konstaabel ſelleſt kuulda ſai, et G. „ſamagonni" ajab. Konstaabel leidis läbiotſimiſel ühe ¾ liitri täie „ſamagonni", 25-liitriſe piimanõu, mis lõhnas meskiſt, peale ſelle wiinaajamiſe ſiſſeſeade oſi.

Kohtus tunnistas G. end ſüüdi. Ta mõisteti 2 kuuks wangi, peale ſelle määrati weel 1000 kr. trahwi, mille mittetaſumiſel tuleb weel 6 kuuks wangi minna. Ka tuleb taſuda 60 kr. aktſiiſi makſu.

Walekaebuſe eeſt 6 kuuks wangi.

Kui möödunud ſuwel Koeru konstaabel ilmus Wäinjärwe wallas elutſ. J. Bergmanni juurde 85-krooniſt G. Hausbergile antud wekſlit, ſeletas mees, et tema allkiri wekſlil wõltſitud. Mõni päew hiljem eſitas politſeile ka ſellekohaſe awalduſe. Juurdluſel aga ſelgus, et allkiri õige. J. Bergmann oli laenanud G. Hausbergilt 100 kr. ja hiljem wekſli annud. Bergmann wõeti wastutuſele walekaebuſe eeſt. Kohus mõistis ta 6 kuuks wangi.

Paide teateid.

Kaewamiſed Wallimäel.

Wallimäel alustati laupäewal kaewamistega. Tahetakſe ſelguſele jõuda, kas leidub Wallimäe all maa-aluſeid käike. Kaewamiſi tehti mitmes kohas. Wanade juttude järele on Wallimäele wanasti maetud ka ſuurem hulk kulda.

Pärnu uulitſa parandamiſt tahetakſe jätkata.

Linnawalitſuſel on kawas ette nähtud Pärnu uulitſa ümberſillutamiſt jätkata. Kaalutakſe wõimaluſi, kuidas ſelleks ſumme leida. Materjal on olemas, puudub tööraha.

„Mardiſaare" raba kuiwatamiſele.

Praegu on koostamiſel awalike tööde kawa eeloolewaks hooajaks. Muu ſeas on ette nähtud „Mardiſaare" raba kuiwatamine. Siit ſaaks umbes 150 ha kultuurheinamaad. O. Simſoni weskipaiſu lähedus takistuſi ei tee. Weskipais ja raba kuiwatamine, need kumbki ühtteiſt ei ſegawat. Raba kuiwatamiſt wõimaldab Paide-Wodja weeühingu poolt läbiwiidud jõe ſüwendus.

Elektrijaama pakutakſe linnale.

Turbaühiſuſe poolt olla linnawalitſuſele pakkumiſega eſinetud, et linn elektrijaama oma kätte wõtaks. Linnal puuduwad ſelleks aga wõimaluſed.

Ühiſuſe tegelastel ei olla aga weel wiimane lootus Pikalaenu pangaſt laenu ſaamiſeks kadunud. Laenuga tahetakſe teatawasti korraldada ühiſuſe wõlga Paide ühispangas. Aſi Pikalaenu pangas ikka ſuſiſewat weel.

Linna karjamaa parandamiſel.

Linnawalitſuſel on ette nähtud linna karjamaa parandamiſele aſumine. Tõmmataks kraawe ſiſſe ja kaſtataks. Tööd wõikſid toime tulla ſügiſel.

Järjekordne ilmarändur.

Ilmarändureid, neid ilmub wiimaſel ajal rohkesti. Laupäewal oli üks ſelline Paides. Tuleb wälja, et ungarlane Taraba Lajos on otſustanud ümber maamuna ühes oma noore abikaaſaga rändama hakata.

Käis peamiſelt mööda aſutuſi, palus pilſateid albumi ſiſſe ja müütas ſeejuures pilte.

Näituſeplatſil alustatakſe tööga.

Teatawasti peetakſe ſeptembris Paides maakondlikku näituſt. Näituſe aſukohaks on rahwamaja tagune maa-ala. Lähemal ajal alustatakſe platſile plangu ehitamiſt ja näitushoonete püstitamiſt.

„Supelrannal" kadus käekell.

Kuumad ilmad meelitawad paidelaſi jõe äärde. Nii läks ka ſinna kooliõpilane Koidula Seppor. Hiljem leidis ta, et käekell kadunud. Arwab, et tegemiſt warguſega.

Ringi ümber Järwamaa.

Inimluud Järwajõe truuſaaugus. Järwajõe truuſaauguſt leiti truuſawõtmiſel inimeſe luud. Arsti arwates on luud wähemalt 50 aastat mullas ſeisnud.

Kirwemees Piibes. Piibe aſ. elutſ. Aliide Nurk teatas politſeile, et Oskar Nurk lõhkunud tema korteri aknad ja puurstanud uſt kirwega.

Waraſtatud mootorratas leiti. Möödunud ſuwel waraſtati Undla w. elutſ. Tammel mootorratas. Wargana mõisteti 8 kuuks wangi Kuhjema wallas elutſ. Anderspukk. Rataſt aga kätte ei ſaadud. Nüüd alles leidis politſei ſelle A.-i wenna juureſt Wohnja wallaſt.

Põllumeeste keſkſeltſi aſunikkude kogu ja nõukogu koosolekud peetakſe 2. juulil Jänedal. Päewakorras ajakirja „Põllumehe", Jäneda mõiſa ja põllutöökeſkkooli ning dr. A. Eiſenſchmidti nimeliſe „Põllumehe kapitali" 1932. a. aruanded ja eelarwed. Peale ſelle kooli majapidamiſega ſeotud küſimuſi, läbirääkimiſi ja walimiſt põhikirja järele.

Jalgrattawargus Rawal. Rawa koolipõetajal Ruutel waraſtati algkooli klaſſiruumiſt uuewõitu jalgratas ära. Klaſſiruum oli öösel lukustatud. Wargaks pidi olema iſik, kes oludega wäga hästi kurſis.

Wargus Walastis. Wargad wiiſid ära Walasti külas elutſ. Otto Sinimetſal kaks 27 mtr. pikkuſt käterätiku kangaſt ja ühe laudlina. Wargus pandi toime öösel. Omanik oli pannud kangad ja laudlina wälja pleekimiſeks, unustades need ka ööſeks ſinna. Kahju 50 krooni.

Waraſtati wallaſekretäri jalgratas. Einmanni wallaſekretär Joh. Eiskop pani oma jalgratta Järwa-Jaani ühispanga kotta ja läks panka iſe aſjatoimetuſele. Wahepeal wiidi aga jalgratas ära.

Süüdistab naabrit jalgratta warguſes. Kütti aſ. elutſ. Arwed Haan ſüüdistab jalgratta warguſes ſamas elutſ. Elmar Johanſoni.

Omastas jalgratta. Tamſi külas elutſ. Aug. Suſsmann awaldas politſeile, et tema jalgratta omastanud ſeaduſe wastaſelt ſama küla elanik Oskar Aron.

Wargus kalmistul. Käru wallas elutſew Juuli Luiſt awaldas politſeile, et tema mehe kalmult olla ööſel waraſtatud ära lilli 3 kr. wäärtuſes.

Eraleer Amblas. Ambla kog. on aastate järele praegu käimas jälle ſuwine eraleer mõlemale ſoole korraga. Õpilaste arw on ſuurem kui wiimastel aastatel nägema harjutud — nimelt 27. Õnnistamine on 9. juulil, mil peetakſe ka kirikla õuel kog. hoone heaks näitemüüki.

„Estonia" Paides ja Türil.

„Estonia" teater eſines möödunud laupäewal Paides ja pühapäewal Türil. Oſawõtt etenduſteſt oli õige rohke. Mängiti komöödiat „Sularaha".

Surnud ſaid, elawad jäid ilma.

Puudulikud hääleõiguslike nimekirjad Mäo wallas.

Mäoſt kirjutatakſe meile, et rahwahääletuſel ſelgunud, et hääletamisõiguſliste nimekirjades rohkelt wigu leidub. Hääletusſedeleid toodud ſurnud inimestele, kuid paljud elawad jäänud ilma. Selgunud, et inimeſed, kes aastaid [illegible] elanud, pole üldſe walimiſe nimekirjas, ſamuti rohkesti ka neid, kes wahepeal hääleõiguslikuks ſaanud.

Samuti olla ühe jaoskonnale antud hääleõiguslike nimekiri, mida juba eelmistel kordadel kaſutatud. See olnud määrdunud, nimed kustunud jne.

10.000, 2500, 1000 jne. kr.
võib võita
KAITSELIIDU LOTERII
pileti omanik.

Ramma pudemeid.

Juba enne pühi ſaabus Rammale ringiſõitew ſaeweski, nagu neid palju Järwamaal liikumas. Juba talwel oli paariſaja paku ümber küla weetud ja nüüd tuuakſe weel juurdegi, nii et ſaeweskil jätkub „jahwatuſt" hulgaks ajaks. Saeweski on kiiwa tuule tõttu ſunnitud ööſel töötama. Katlale alla tuule aſuwad 1—200 mtr. kauguſel õlgkatuſega hoone, ja et katelt weel ſaepuruga köetakſe, mis palju ſädemeid annab, ſiis on päewal tuleoht ſuur. Ainult ööſel, tuule waikides ſaab töötada.

Nagu igalpool, tuli ka Ramma talunikel naturaalkohustuſe arwel teed korda ſeada. Ehkki käſuſaamiſe ja tähtpäewa wahel wähe aega oli, ſuudeti ſiiski teed korda ſeada, ſeſt kiwi oli juba talwel wälja weetud.

Möödunud talwel rammalaſed ſaatſid walitſuſele palwe, teeoſa, milline läbistab Ramma küla, korda ſeataks, kuna kewadel ja ſügiſel ſee põhjatuks porilaukaks muutub. Nüüd kuuldawasti hakatawat ſügiſel ſellele teele killustikku panema.

Ramma hinguſele läinud piimaühing on proowinud kahel korral oksjoni teel enda inwentariſt lahti ſaada, kuid ſee ei õnnestu kuidagi. Eelmine kord müüdi wähem kolu ära. Nüüd wiimaſel oksjonil, milline oli wiimaſel ſuwiſte pühal, alandati küll hindu, kuid pakkujaid polnud keps ühti.

Tuletõrje ühing rabeleb ſeltſimaja päraſt, milline ostetud Wäinjärwe wallawalitſuſelt.

—Bog—

2.197.500 senti loosib ●
KAITSELIIDU LOTERII
nende vahel,
kellel pilet olemas.

Karjakaswatajate päew Jänedal.

Tänawuſt üleriiklikku karjakaswatajate ja karjakontroll-päewa peetakſe koos niidu- ja karjamaa arendajate ſeltſi ſuwepäewaga Jäneda põllutöökeſkkooli juures 26., 27. ja 28. ſkp.

Karjakaswatajate- ja karjakontrollpäewa ülesandeks on tähtſamate karjamajanduslikkude ja karjakontrolltegewusſe puutuwate küſimuste arutamine, ſeniste ſaawutiste ja uute ülesannetega laiema karjategelaste ringkonna tutwustamine ja üldine kontakti loomine karjakaswatajate kui ka karjakontrolltegelaste jne. wahel.

Kuna aga Jänedal aſub ühtlaſi ka üleriiklikku kuulſuſega põllutöökool, mis oma korraldatud majapidamiſega pakub tegelikkuſeſt palju huwitawat ja waatamiswäärſet kõigile, on loota tänawuſeſt karjakaswatajate- ja karjakontrollpäewaſt eriti arwukaſt ja elawat oſawõttu.

Alliku ringwaade.

Põud teeb ka Allikul liiga, ſeſt tänawu pole ſiin korralikku wihma tulnudki. Tõuwilja oraſed on lõõnud kolletama, heina- ja karjamaadel ei edene rohukaſw. Ka taliwiljad kannatawad, ſamuti pole praegu mõelda ka tünnile. Närbunud on ka juurwili. Türi-Wiljandi maantee äärſetele taludele on aga nuhtluſeks autodelt üleskihutatud tolm. See matab taluõued ja elamud, tungides iſegi elutubadesſe.

Turbalõikamine on praegu hoos. Paljud Alliku põllumehed ſaid riigitagawaramaaſt möödunud talwel turbaraba, loomulikult ollakſe nüüd tööl, kuna praegu paras aeg alusturba wõtmiſeks.

Ra[illegible]la küla Kõõtſi talu maaſt mööbeti ſeniſele [illegible] truuſaauk. Taluperemees J. Pent ei laſtnud aga truuſawedajaid ligi, olles wäga wõjakas. Ta tülis wastawale maa-alale koguni wilja peale. Wallawalitſuſe korraldusel tehti nüüd truuſaauk lahti. „Kõõtſi" peremehega on wareſgi truuſawedajatel tulnud lahinguid lüüa. Nii pidi möödunud ſügiſel O. Eisberg ſiniste muhkudega ja kattiſe laſukaga koju minema.

Alliku wallawalitſuſe kaudu anti teada, et kõigil, kellel alla 5 ha maad, on wõimalik rentida riigi tagawaramaaſt heinamaad. Soowijaid leidus rohkelt. Kui Koluſſe metſaülema kantſeleiſſe mindi lepingut ſõlmima, ſelgus üllatuſeks, et igal tuleb 2 kr. trahwi makſta. Wallawalitſus oli jätnud tempelmakſu ſiſſenõudmata, mis nüüd kahekordſelt tehti. Loomulik, et pahameel ſuur oli

Tooma ſookatſejaama tegewuſeſt.

Möödunud [illegible]päewal pühitſeti Tooma ſookatſejaamas Eesti ſooparanduſe ſeltſi 25-aastaſt juubelit koos ſooharijate päewaga. Sel puhul pole üleliigne pilku heita Tooma ſookatſejaama tegewuſele.

Katſejaam aſub 5 klm. Wägewa raudteejaamaſt Endla ſooala (mis on umbes 350 ruutklm. ſuur) kirdepoolſes oſas. Katſejaama piirides on madal-, üleminek- ja kõrgſood, ſamuti ka mineraalmaad. Tooma ſookatſejaama maa-ala koosneb kaheſt taluſt, nimelt Tooma (122,81 ha) ja Kubja (42,03 ha) talu maadeſt ja riigi käeſt juurde renditud maaſt (92,59 ha), kokku 257,43 ha.

Kui ſellega arwestada, et enne ilmaſõda tarwis oli [illegible] teha katſete ſiſſeſeadmiſeks, nagu maade kuiwendamine, uurimine jne. ja ſõja ajal katſejaam üldſe ei ſaanud töötada, ſiis kestab Tooma ſookatſejaama katſetegewus õieti ainult 11 aastat (1922—1933), waatamata ſellele, et juba enne ilmaſõda mõned katſed ſiſſe ſeati. 1921. aasta kulus ära, et katſejaama ſoopinnaſid katſeteks jälle korda ſeada; oli ju katſejaam ſõja ajal oma arenemiſes tagurpidi läinud, katſetalu majapidamine lohakil, kraawid peaaegu kinni kaswanud jne.

Katſete ja uurimistööde korraldamine ſünnib wastawalt E. S. ſeltſi töökawale. Siia kuuluwad peaaſjalikult järgmiſed tööd ja katſed: ſoode kõlbliſtuſe uurimine põllumajanduslikuks taimekaswatuſeks, wäetuskatſed Eesti foſforiidiga, kaaliwäetuskatſed, lämmastikuwäetuskatſed, heinaſeemneſegude katſed, heinamaa uuenduskatſed, [illegible] niidu heinamaa-katſed, kultuurtaimede [illegible]katſed, eſimeſe wilja [illegible]katſed, umbrohu häwitamiskatſed, kultuurtaimede ſordiwõrdluskatſed, madalſoo kuiwenduskatſed, [illegible] uurimine koos maaparanduſe katſed põllumaal ſoomulla abil, uurimistööd ſoobotaanika ja ſoogeoloogia alal, heinaſeemne kaswatuſe katſed, katſed ſöögiwiljadega, mitmeſuguste kultuurwiljade kaswatuskatſed koos, ſegatiſe ſeemneſegu katſed, ſoo- ja mineraalmaa ſeemnewahelduſe katſed kartuliga, ſoomulla liiwaga ſegamiſe katſed, kultuurniidu [illegible] katſed jne. Uueſt [illegible] katſeteſt on ſuwel 1933. aastal ſiſſeſeadmiſel madalſoo kuiwenduskatſe. Kuiwenduſe ſügawus ja määr, on üks põhjapanewaid küſimuſi ſoode kultiweerimiſel. [illegible] kuiwenduſeſt oleneb kõige ſuuremal määral kultuuride edukus ſoos. Kuna kuiwenduskatſed on eraldi kallid, ei olnud neid ſeni wõimalik teostada, wastawate ſummade puudumiſel. Kuiwenduskatſe ülitähtſuſt ſilmas pidades on ſookatſejaam ſiiski aſunud ſelle katſe [illegible]-järguliſele (ehk küll raha puuduſel aeglaſele) teostamiſele. On wälja walitud ja uuritud kohane ſooala riigi käeſt renditud „Kärde" maaſt ja [illegible] juba [illegible] kaewatud [illegible] wähehaawal teostada.

Roosna-Alliku talupoja ſeadus.

Alates 18. ſajandi lõpuſt, pandi Eestimaal mõnede wabameelſemate mõisnike poolt neile kuuluwates waldades n. n. „talupojaſeaduſed" makſma. Enne ſeda ſeiſis meie talupoeg wäljaspool igaſuguſeid ſeaduſi. Ta oli ſunnitud ainult ſeda tunnustama, mis mõisnik temale enda heaksarwamiſe järele ette dikteeris, oli ſee ſiis nii ülekohtune kui tahes.

Eſimene talupojaſeadus kuulutati wälja Wigala mõiſas Läänemaal 1789. a. juulis. Selle järgnes kolme aasta päraſt 1791. a. mihklikuul Järwamaal Roosna-Alliku talupojaſeadus (Das Bauerrecht von Kaltenbrunn), mis R.-Alliku ja Rawa mõiſates ja waldades O. F. Stackelbergi poolt makſma pandi.

Mis ſiſaldas ſee n. n. R.-Alliku talupojaſeadus? Kõige pealt olid ſeal ära määratud küla- ja mõiſakubja wõimupiirid ja kohuſed, kohtumõistmiſe kord, pärandusaſjad ja waeste hoolekanne j. m. Siis weel ſundmääruſi tulekahjudeſt hoidumiſeks jne. Iſegi taluteenijate palganormid olid ſeal loeteldud. Ka andis ſeadus talupojale midagi omawalitſuſe taoliſt. Wäikſemate kohtuaſjade lahendamine anti talupoegadeſt koosnewa kohtu kätte, mille liikmed määras mõisnik iſe.

Huwitawamaid peatükke R.-Alliku talupojaſeaduſes on ſee, mis käſitab kohtulikke karistusmäärasid. Toome ſelleſt allpool iſeloomustawamaid jooni.

Inimeſt, „kes kät ühhe wannema, kohtomehhe ehk üllewaataja külge piſtab, ſee ſaago awwalikult keige walla ees ſamba külge ſeotud ja temmale peab laste witſadega ni mitu hopi lödama, kui kohus temmale mõistab". Kes ülewaatajat (kupja) wõi kohtumeeſt ſõimas „ehk ilma aego kurja kõnne temmma peale tõstab, ſee kandko 25 keppihopi ja makſko 25 kop. walla laeka". Sarnaſe nuhtluſe alla langeſid muidugi ka alati need, kes läkſid mõisnikule ſundijate kaugeleulatawa julmuſe üle kaebama. Mis abi wõiſidki nad wiimaſelt oodata, kui ſeadus juba iſe andis kupjale ja kiltrile, rääkimata weel opmanniſt (walitſejaſt), waba woli teomeeſt ja wõimu enda äranägemiſe järele kohe töö juures kepiga karistada! Muidugi langeſid ka wargad karmi karistuſe alla. Seda, kes waraſtas 10 kop., wõis karistada 25 kepihoobiga. Iga teiſe kümne kopika eeſt ſai ta aga 5 kepihoopi juurde. Peale ſelle taſus ta ka tehtud kahju. Rehepappi, kes reheſt wilja kõrwale toimetas, karistati 50 kepihoobiga. Ta pidi waraſtatud wilja kahewõrra tagaſi andma, milleſt pool läks mõiſa, teine pool wallalaeka heaks ja „wimaks pandago temmale ſe ſõimo nimme: üllekohtone maja pidaja". Sarnaſt nimetuſt peeti muidugi ſuureks häbipleſſiks ja loodeti, et ſee kandjale parandawale mõjub. Aidalõhkujaid nuheldi ſambas witſaga ja peale ſelle aeti neil weel pool peat paljaks ja lasti kaks nädalat käia krapp kaelas. Samuti karistati ka neid, kes tulekahju juureſt waraſtaſid.

Ka riiukukkedele olid R.-Alliku talupojaſeaduſes karistuſemäärad ette nähtud. Nii pidi ſee, kes teiſe majja ſiſſe tungis ja majarahwa läbi koltis, ſaja kepihoopi wastu wõtma. Peale ſelle maksis ta weel 1 rbl. wallalaeka heaks. Wõttis tapluſeſt mitu inimeſt oſa, ſiis makſis ſee, kes eſimeſena teiſt lõi, 50 kop. ja iga teine „riiuoſaline" 25 kop. wallalaekaſſe. „Ka teik pahhandus, mis naeste tiggeduſe läbbi tulleb, olgo ommas ehk teiſe mehhe perres, peab kohto poleſt ſama järele kulatud ja kuida ſee lepab, nenda ta moistab teotuſt nuhtluſeks kui on". Üks witſakimp pannakſe ſelle riola naeſe wärrawa külge kinni ja ſeal temma ſeiſko näddala, ehk weel rohkemine ja ükſki ärgo wõtko ſedda enne mahha, kes ei tahha kohto poleſt 50 keppi hopi kanda; ehk niisugune riakas naine ſeiſko neli tundi awalikult ſambas krap kaelas". Olgu ſelgituſeks öeldud, et wastawad karistuſeſambad — wõllad, milleeſt eelpool jutt, ſeiſis pea iga kihelkonna keskuſes — kiriku juures, millede külges ſiis neid, kes makſwa korra wastu patustaſid, teiste inimeste hirmuks peſſeti. Samuti huwi pakub ſelleaegne tuletõrje ſundmäärus. Ehkki ta oi algeline, tahab ſee olla ſedaſama, mis wastaw maawalitſuſe poolt wäljatöötatud ſundmäärus tänapäewal. Selles ſeaduſe oſas, nimetame teda tuletõrje ſundmääruſeks, käſtakſe kõiki, kes eſimeſena tulekahjutu märkawad, naabreid appi kutſudes tulekahjupaigale minna ja kustutamistöödele aſuda. Neid, kes ſeda ei tee, ähwardatakſe ihunuhtluſega.

Kustutustööde juhatajaiks olid küla- ja mõiſakupjad ja nende käſkudega pidi iga „tuletõrjuja" arwestama. Tuleſt wäljakantud kraam käſtakſe „paigale panna", ja ſiis „ta (kubjas) käskis kaks ehk kolm meeſt ſeda hoida, et ühtegi laiali ei ſa".

Peale tulekahju pidid „teik tukkid" ſaama kustutatud ja „pango wahhid jure, et wahheſt tuul tuhha alt tuld ei ſaa ülles õhhutada ja ſe läbbi uuesti kahjo tehha".

Uue hoone ehitamine ſündis naabrite [illegible], milleks keegi ei tohtinud awitajat kätt keelata. Ka ehitusmaterjal pandi ühiſelt kokku. Nii pidi iga peremees andma wähemalt ühe neljaſüllaſe palgi, kümme roowi ritwa ja kaks kubu õlgi. Wabadik pidi wiima kubu roowi witſu ja ühe koorma ſawi. Ka anti wahel walla laekaſt weidi rahaliſt toetuſt.

Wararaamatu järele tegid Rawa ja R.-Alliku waldade talupojad mõiſa ränka tegu. Peale teomehe, kes käis aasta läbi mõiſas, oli jüripäewaſt kuni mihklipäewani igaſt taluſt wäljas weel naistööline n. n. waim ja lõikuſe ajal ka „abiwaim". Kewadel ja ſügiſel käis peremees kokku neli nädalat mõiſa hoonete juures remonditööl. Lõpuks tuli makſta kümnes oſa wiljaſaagiſt, peale ſelle weel wakk wilja n. n. tolliwakk — ühel aastal rukkeid, teiſel aastal otri, kohtuhani ja ka heinu. Mõiſakubjas oli igaſuguſeſt orjuſeſt ja makſudeſt prii ja kui ta teorahwaſt kepiga agaralt taga kiuſas, ſai ta weel igal aastal palgaks tünder rukkeid ja toop wiina.

Paide nööritehas
vahetab ja valmistab köie- ja ohjanööri linadest ja linade vastu. Ostab kõva kiuga
puhastatud ja murtud (masindatud) linu.
Soovitab kõiksugu põllumajanduse nööre ja koetud masinarihmu. Perenaistele pesu- ja põrandariide nööre. Saadaval jalg-, käsipalli ning tennisplatsi nöörvõrke.

Korras ühe hobuse vedruvanker ja muid põllutööriistu
müüa
Ambla vallas, Rava külas „Hansol". Küsida Rava asunduses, Martinalt.

„Järva Teatajas"
on kõige kasulikum kuulutada.

Vajatakse tallu
karjast-tütarlast,
mitte alla 13 aasta vana. Kaubelda Vodjal, A. Leemeti juures.

Albu vallavalitsus, Järvamaal, annab välja Albu vallamajas 5. juulil 1933. a. kell 17

avalikul vähempakkumisel

Risti algkooli hoone ehitustööd.

Telliskiviehitus katuse alla viimiseni. Hoone kubatuur ca 800 m^3. Telliskivid (on olemas.)

Kirjaliku pakkumise puhul peab see vastama „Riigi Teataja" nr. 72-1929. a. § 19 ette nähtud vormile ning peab esitatud olema hiljemalt 4. juulil vallavalitsuse nimele.

Tagatisena tuleb maksta valla kassasse 10% pakutavast summast ehk esitada panga garantii. Vallavalitsus jätab omale õiguse tööd ka mittevähempakkujale anda ehk koguni välja andmata jätta.

Ligemaid teateid saab vallavalitsuselt.

Vallavalitsus.

A.-S. „Ühiselu" trükk, Tallinnas.